Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 276 (9958) | 1975 чылдың ноябрь 25, вторник | 1925 чылда үнелезилеттинген | Өртээ 2 көп.

„Тайбыңның алдын медалы"-биле эш Л. И. Брежневти шаннааны

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневти тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң дээди шанналы — Ф. Жолио-Кюри аттыг «Тайбының алдын медалы»-биле шаннаар дугайында шиитпирни Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Президиуму хүлээп алган. Ол дугайында шиитпирни тайбың дээш национал шимчээшкиннер төлөөлекчилериниң Бүгү-делегей конференциязынга Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң чиңгине секретары Р. Чапра чарлаан. Дээди шанналды эш Л. И. Брежневке тыпсырынга холбаштыр Тайбыдың Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Президиумунуң доктаалында демеглээнин өзугаар алырга, тайбының талалакчылары амгы үениң шылгарангай политиктиг ажылдакчызы Л. И. Брежневке СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүлээп алганы Тайбының программазына салдынган аажок улуг соруулгаларны боттандырар талазы-биле оон күзел-соруктуг болгаш могаг чок ажылы дээш хапы өөрүп четтириишкиниң сагыш-сеткилин илергейлеп турар. Делегейге дүшкүүрлүг чоруктуг көшкалыр дээш, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының принциптерин бадыткаары дээш, делегейниң айыыл чок турар байдалын хандырары дээш база күрүнелер болгаш улустар аразынга калы ажыллажылганы хөгжүдүрү дээш демиселге Л. И. Брежневтиң аажок улуг энергиялыг болгаш могаг билбес чоруун доктаалла онзалап демеглээн. Европага айыыл чок чорук болгаш калы ажылдаажылга талазы-биле төөгүлүг чөвүлел хуралдың чедиишкиниг болганының хөй чүүлдери Л. И. Брежневтиң алыбиле холбаалыг.

Л. И. Брежневке тывыскан шаннал тайбың дээш демиселге Совет Эвилелиниң онза салымшылының улустарның бедин-биле үнелээнин илергейлеп турар деп, Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Президиумунуң доктаалында чугаалаан. (СЭТА).

КОНТРОЛЬ ОРГАННАРЫНГА ПАРТИЙЖИ УДУРТУЛГА

Бүгүдеки хаара тудуп турар, шын тургустунган доктаамал контроль социалистиг чаартылгаларның, улус ажыл-агыйын өргелеп башкарарының дээштиг системазын организастаарының эң чугула бираларының бирээзи дээрзиниң дугайында ленинчи айтыышкынны Коммунистиг партия быжыы-биле удуртулга болдуруп турар. «Кижилерни хынаар, ажылхеректиң херек кырында күүселдезин хынаар, херектиң ужуру ам ында, бүгү ажылдың, бүгү политиканың алыс үндезини база катап, чүгле ында» деп, В. И. Ленин өөредип чораан.

Бо сорулгаларны шиитпирлээрде улусчу контроль органнары чугула рольду ойнап турар. Контроль органнарының ажылын сайыраңгайжыдар талазы-биле партия хөй чүүлдерни кылган. «Латви ССР-де улусчу контроль органнарынга партийжи удуртулганың дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалы улусчу контроль органнарының ажылын бүгү талалыг экижидериниң дугайында партияның сагыш салыышкынының чаа тодаргай илерээшкини болур. Ол болза нинти партийжиниң күрүне ужурдузалыг чугула документ болур. Улусчу контроль органнарының бүгү системазын улам ыңай быжыглаар талазыбиле партийжи удуртулганың сорулгаларын болгаш угланмышкыннарын ында тодаткан.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүсетпишаан, партия обкомунуң удуртулгазы-биле Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитедя сөөлгү чылдарда чер-черде контроль органнарының, хамыктың мурнунда бөлүктериниң болгаш постуларның организастыг тургузуун сайыраңгайжыдар талазы-биле чамдык хемчегларни алган. Улусчу контрольдуң кадрларын шилип алыры, таарыштыр тургузары ажыжээн.

Амты үеде республикада улусчу контрольдуң 560 бөлүү, 625 постузу бар, оларда 8968 улусчу контролёрлар хаара туттунган, ажылдап турар. Ында 2615 коммунистер дайынчы өзек боон турар. Парторганизацияларлыг черлерде улусчу контрольдуң 391 бөлүктериниң даргаларының 357-зи нийкипе, азы 93 хуузу парткомнар болгаш партбюро кежигүннери, оларның 266-зы парторганизация секретарларының оралакчылары боон турар.

Улусчу контроль бөлүктериниң ажылының планын партия эге организацияларынга болгаш парткомнарга көрүп турар. Партия комитеттериниң болгаш эге организацияларының хөй нуруузу бюроларның база коммунистериниң хуралдарынга контролёр-коммунистериниң отчёттарын, бөлүктериниң болгаш постуларның ажылының дугайын, улусчу контроль органнарынга партийжи удуртулганың дугайын доктаамал чугаалажып турар.

СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик, Таңды, Бай-Тайга, Бии-Хем, Эрзин райкомнары база «Күш-ажылдың хостуу», «Кызыл тараачын», «Шамбалыг», «Торгалыг» совхозтарда, Каа-Хемниң «Тиилелге», Бай-Тайганың «Кара-Хөл» колхозтарында базы Каа-Хем хөмүр-даш разрезинде, Тываның электри четкилеринде, коммунэнергияда, чуртталга коммунал ажыл-агый министерствозунда, Бии-Хемниң болгаш Каа-Хемниң район эмнелелеринде болгаш өске-даа колдуктивтерде партия организациялары улусчу контроль органнарының ажылынче доктаамал кичээнгейни салып, оларның ажыл-херээн хүн-бүрү башкарып турар.

Ылаңгыя Каа-Хем хөмүр-даш разрезинде партия организациязы улусчу контролёрларны шилип алырынче улуг кичээнгейни салган. Мында шупту контролёрлар 25 кижи, оларның 8-и коммунистер, 5-и комсомолчулар, 6 кижи инженер-техниктиг ажылдакчылар. Оларның кезик хирези, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары. Бо коллективте улусчу контроль бөлүүнүң даргазы партбюро секретарының оралакчызы эш Федоров.

Мында контроль бөлүү партбюроның бадылааны план ёзугаар администрация-биле дугуржулгалыг ажылдап турар. Сөөлгү ийи чылда ол бөлүк 31 хыналданы, оон иштинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн белдириниң болгаш күш-ажыл камгалалының талазыбиле хемчеглериниң күүселдезиниң, кыыар, чаар материалдарны, одаар чүүлдү кадагалап база чарыгдаар нормазын сагын турарының, электроэнергияны, оруктарны ажыглаарының, техниканы озал-ондак чокка ажыглаарының, ажылчын столоваяның болгаш өске-даа айтырыгларның талазы-биле рейдилерни, хыналдаларны кылгылаан.

Хыналдаларның түңнелдерин бөлүктүң бюрозунга, улусчу контролёрларның нинти хуралынга чугаалашкаш, хемчет алыры-биле партия организациязынче, администрацияже шилчидип турар. Аңаа чугаалашкаш алган хемчеглериниң түңнелдерин «Массаның контролю-биле» деп стендиге көргүзүп турар. Коллективтиң бүдүүлге планын болгаш социалистиг хүлээлгезин күүседиринге мында контролёрлар эвээш эвес үлүүн киирип турар. Чижээ, разрез бо чылдың он айларында хөмүр-даш казып тывар планын 118 хуу, сайгарарын 113,1 хуу күүседип, пландан ажыр 85 муң тонна хөмүр-дашты казып тыпкан. Бо чылдың III кварталында хоорайның бүдүүлгелериниң аразынга чарышка бирги черни алгаш, ол коллектив СЭКП Кызыл хооркомунуң болгаш хооркүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун алган, а ССРЭ-ниң хөмүр-даш үлетпүрүнүң бүдүүлгелериниң аразынга чарышка ийиги черге кирген.

«Кызыл тараачын» совхозта парткомнуң болгаш партия эге организацияларының удуртулгазы-биле улусчу контролёрлар хөй ажыктыг ажылды кылып турар. Ында улусчу контрольдуң кол бөлүүн партком секретарының оралакчызы эш К. М. Макарова удуртуп турар. Доктаамал партийжи деткимчете даянган, мында контрольдуң бөлүктери болгаш постулары идепкейлиг, үре-түңнелдиг ажылдап турар. Сөөлгү ийи чылдарда оларның чоруткан хыналдаларын ёзугаар материалдарны парткомнуң болгаш партия эге организацияларының хуралдарына удаа-дараа көрүп, чогуур хемчеглерни ап келген. Кылган хыналдаларга холбаштыр парткомнуң алган хемчегериниң дугайын ферма, бригада, салбыр коллективтеринге дыңнадып турар. Контролёрларның идепкейлиг ажылының ачызында совхоз бо чылдың он айларында 5 муң квт-шак электроэнергияны, 100 тоннадан хой хөмүр-дашты камнап алган, 50 тонна тарааны, 10 тонна сүттү болгаш өске-даа продукцияны үрелип баксыраарындан камгалап алган. Ажыл шагын чөп ажыглаары көскүзү-биле экижээн, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чорук эвээжээн. Ол бүгү «Кызыл тараачын» совхоз кодээ ажыл-агый продуктуларының чамдык хевирлерин бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының талазы-биле беш чыл планын хуусаа бетинде күүседиринге улуг идигни берген.

Оон-биле чергелештир «Латви ССР-де улусчу контроль органнарынга партийжи удуртулганың дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга хамаарыштыр алыр болза, чамдык партия органнары ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуңу бүгү участоктарынга улусчу контроль органнарының аргаларын четче ажыглап шыдавайн турар.

«Тээли», «Россия», «Тиилелге», «Совет Тыва», «Кызыл тук» совхозтарда, Каа-Хемниң «Коммунизмче орук» колхозта, «Тудуг кезектери» комбинатта, № 62 КМК-да, Терлиг-Хаяның мөңгүн-суунуң бүдүүлгезинде, Таңды райпозунда болгаш өске-даа чамдык коллективтерде улусчу контроль бөлүктери амдаа кошкак ажылдап, кылган чамдык хыналдаларының ажыктыы эвээш, эрелгей боон турар. Оларның чамдыктары бүдүүлгениң, организацияның экономиктиг айтырыгларын контрольга албайн, четпестерни илередиринге болгаш чайладырыга туруштуг, принципиалдыг чоруун илерткейн турар. Ол бүгү ындыг коллективтерде оларга парторганизацияларының удуртулгазын ам-даа чогуур деңнелге чедир тургуспазы-биле тайылбырлаттынар.

Улусчу контроль бөлүктериниң даргаларынга, постуларының удуртукчуларынга колдуунда-ла организакчы, инициативалыг болгаш ажылды эки билир кижилер соңгуткан. Ынчалзажок бо органнарга кадр айтыышкын бодамча чок шиитпирлеп турар таварылгалар база бар. Ынчангаш бо айтырыгта партия райкомнарының, парткомнарның база эге организацияларның дузазы онза чугула боон турар. Коммунист улусчу контролёр бүрүзүнүң ажылын, ону төлептиг күүседирин ацаа эң чугула партийжи даалга кылдыр көөр херек.

В. И. Ленниниң айтыышкынын удуртулга болдуруп, СЭКП Төп Комитеди бүгү партия органнарындан чер-черде улусчу контроль органнарынга удуртулганы улам экижидерин, оларның ажылынче ханылап кирип, оларга боттуг дузаны чедирерин негеп турар.

Ленинчи принциптерни хажык чокка сагыыры ол органнарның дайынчы арга-шинээзин, ажылының туруштуг чоруун болгаш дээштиин бедиринге улуг ужур-дузалыг. Улусчу контроль органнарын улам ыңай быжыглаары, оларның ажылының арга-методун сайыраңгайжыдары, экн дуржулганы нептередип байыдары, хыналдалар түңнелдериниң дугайында илеткелдерни болгаш саналдарны чогуур өйүнде сайгарып көөрү — парторганизацияларның бир эң чугула хүлээлгези болур.

СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуул!

ДООЗУКЧУ ЧЫЛДЫ ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗАР

АК-ДОВУРАК: ИЙИГИ ЭЭЛЧЕГНИҢ ТУДУУНДАН

«Сибирьстальконструкция» трестиң Абакан эргелелиниң монтажниктери ийиги ээлчегниг 12 дугаар галереязының тудуун чогуур хуусаазында доозар дээш кызымак ажылдап турар. Совет Эвилелинде ховар дээн бо чаа, солун галереяның 2-ги продёдун монтажниктер декабрь 10-га чедир доозар деп бедиткен хүлээлгелерни алган ажылдап турар. Ажылнижинге кызымак, эрес, тура-соруккур ишчилерни бо бригаддан хөйну адап болур. Оларга монтажниктер Виктор Могилниченко, Иван Кутугин, Виктор Баранов, каннакчы Николай Дроздов, 40 болгаш 63 тонна чедир чүк көдүртүр кран машинистери Михаил Коновалов, Виктор Безвида болгаш оон-даа өске хөй-хөй мурнакчыларны дамаарыштырып болур.

12 чыл ажыг үениң дургузунда монтажниктиң харыысалгалыг, солун ажылын кылып келген Иван Кутугнини чурукта көрүп тур силер.

М. КАЛЧАННЫҢ, фотозу.

ТУДУГЖУЛАРДАН ХАМААРЖЫР

Красноярскинин «Союзлифтмонтаж» эргелелинден келген эптекчилер бригадазының бригадири Николай Сумцовтун арын-шырайы арай мунгаргайын дораан эскерип кагдывыс.

— Сеткил өөрүүр чүве чок —дээш бригадир улуг тыды. —Ноябрьның 7-ге чедир кол корпуска 6 лифтини эптепчыып, тургузарын хүлээнген бис. А ол болгунмаан.

Николай Сумцовтун бригадазын шушпен ажылдаан, сөзүн эзлевээн деп буруузадып болбас. Бригаданың кежигүннери онаашкан ажылынга ёзулуг-ла ак сеткиллиг, дыштаныр хүннер, байырлалдар-даа барымдаалавайн ажылдап турар.

Ынчалза-даа тудугжулар саалатканынан эптелге ажылдары шаптыкталган. Эптекчилер чүк көдүртүр 1, пассажирлер дажыыр 3 лифтини туружунда салып шагда-ла дооскан. Дараазындаазын эгелээр дээрге лифт тургузар туруштарны тудугжулар амдаа белеткеп дооспаан, оон онгарында 1,5 метр терен суг дола берген турар. Эптекчилер ону узуп кааптарын орааладыырга-даа чоок кывала суг дамчыдар хоолай чарылганындан сугнун деннели эвээжевес болган. Олар тулугнун удуртулгазындан дузалажырын дилээн. Ынчалза-даа хемчет алдынмаан.

«Союзлифтмонтажтың» ажылчыннарын дүвүредип турар база бир айтырыг бар. Оларның эптеп, тургузуп казны лифтилерни хүлээп алыр эзэн ам-даа тывылбаан. Чамдык алыскак кижилер лифтилернин кезектерин оорлап эгелээн. Чоокку хүннерде лифт доктаадыр үш херекселлер читкен. Ынчаар турар болза ол чаа тургускан лифтилерни септеп-селиири херек апаар хире.

«ШЫН», «ТУВИНСКАЯ ПРАВДА» СОЛУННАРНЫҢ АК-ДОВУРАКТА КОРРЕСПОНДЕНТ ПУНКТУЗУ.

Съездиге рапорттаар эрге дээш

КЫЗЫМАК АЖЫЛ-ИШТЕ

Январь-февраль айларын планныг оваалдазынга 1 тонна кобальт концентрадын немей бээр, пландан ажыр 10 муң рубльдиң продукциязын сайгарар болгаш күш-ажылдың бүдүүкчүлүүнүн көргүзүүн планнаанындан 1 хуу бедидер. СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнде рапорттаар эргеня чедип алыры-биле «Тыва кобальт» комбинаттың металлургтары, энергетиктери, цехтер ажылчыннары ындыг хүлээлгелерни алган.

Тывының өөнүг металлургиязының баштайгызы — «Тыва кобальт» комбинаттың ажыл-ишчилериниң ол бедиткен хүлээлгелери айыттынган хуусаазында күүсеттинер дээрэки "доозукчу чылда оларның ажыл-ижин бадыткан турар. Бо коллектив техника-экономиктиг көргүзүүлер талазы-биле планныг оваалдаларын ажыр күүсеткен. А продукция сайгарарының талазы-биле 5 чыл планы эрткен ийда-ла күүсеттинген, беш чылда планнаттынган күш-ажылдың бүдүүкчүлүүнүн хемчээли болгаш инти, барааның продукция бүдүүрениң талазы-биле планныг оваалдалар база улавас күүсеттинер.

Энергия цехиниң коллективи бо айның бирги чартыында-ла онгу беш чылдың үлүүнде ажылдап эгелээн. 4 чыл 10 ай дургузунда олар 6 муң тонна оттулар үүлдү камнап алган, а чыл төнчүзүнге чедир беш чыл планындан ажыр 5.200 муң киловатт-шак электри энергиязын ажылдап кылырын олар хүлээнген.

Рапорттаар эрге дээш ажылдап турары СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир электри энергиязын бүдүүрениң ийи ай программазын күүседирин ховуаксыжылар хүлээнген, кызымак ажылдап турар.

КАМНАЛГАЛЫГ АЖЫЛДААШ...

Кызылдың үш дугаарлыг автобудурулгезинин чолаачылар бригадалары тоску беш чылды чедиишкиниг доозуп, партияның XXV съездизин күш-ажылчы белектерлиг уткуурунун чарыжын калбарткан. Ында аныяк чолаачы коммунист К. Мазилкининиң комсомолчу-аныяктар бригадазы чолаачыларының бо чылгы ажыл-ижин түүпеп көргеш, СЭКП-ниң XXV съездизинге ужуражырының талазы-биле бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган.

Аныяктарның ол бригадазы бүдүүлгеде мурнакчы. Оон чолаачылары 1976 чылдың апрельдин үлүүнде ажылдап турарлар. Ында 11 чолаачыдан Константин Мазилкин, Василий Тюрнев, Юрий Потапов хуузунда беш чыл даалгаларын ажыр күүсеткеннер. Олар ам съездиге рапорт бээр эрге дээш социалистиг чарышта киржип турарлар. Бо чылдың үш кварталдарының планныг даалгазын бо мурнакчы бригада 176 хуу, чүк чедирилгезинин планын 162 хуу күүсеткеш, 14 муң литр бензинни камнап алган. Партияның улуг хуралынга алдар кылдыр олар күш-ажылчы рапорт бээр эрге дээш шалыпчы ажылдаары-биле Кызыл — Абакан аразынга ол камнап алган бензини-биле рейстер кылыын шиитпирлээннер.

Аныяктар бригадазының төлептиг эгелээшкиннерин автобудурулгенин өске-даа бригадалары бир үнүг деткип, бедиткен немелде хүлээлгелерни ап турар.

(Бистиң корр.).

СААНЧЫНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Ол өске эш-өөрү-биле дөмей, фермага эрте кээр, кежээ орай чанар. Хүннүн-не ындыг. Ажылынга кызымак, биче сеткилдиг. Шак ындыг төлептиг мөзү-шынары-биле хойнун идегелин амыдыралга бадыткал, сыр иней бүрүзүндей чылда-бүдүрер сүдүнүн планныг оваалдазын ажыр күүседип чоруур. Ынчангаш Анай Коожаповна Чоодуну «Саян» совхозтун Сушь сүт-бараан фермазының коллективи хүндүлээр. Ажыл-ишке дадыкпаан аныяк саанчылар оон дуза дилээр, суме айтырар. Фермага хөй чылда ажылдап келген болгаш Анай Коожаповна чаа саанчылап эгелээннерге чагыгсөзүн берип турар.

Моон мурнунда чылдарда ферма коллективи инекти холбиле саап турган. Ынчан саанчы хөй үени орта чарыгдап, дыштаныр шагы эвээш апаар. Ам ындыг эвес. Инектерни саалда аппарады-биле саар. Хөй үе база чарыгдаттынмас. Анай Коожаповна 26 инзэн эки алдап, амты үеде оларның чемгерилгезинче кол кичээнгейни салып турар. Оон түнели эки. Малдың суду хүннүн-не немежип, албей берген.

Доозукчу чылда А. Чоодуну бир инектен-не 1800 кг сүт саар хүлээлгезин ажырып, 2019 кг кылдыр күүсеткен. Хүннүн-не 120 килограммдан эвээш эвес сүттү дужаап, ферманы өске саанчыларын мурнай берген.

С. УДУМБОРА.

ЧЕР КЫРЫНГА ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң эң бедик шанналы Ф. Жолио-Кюри аттыг «Тайбының алдын медалы»-биле шаннаанын совет кижилер бистин Төрээн чуртувус, төрээн Коммунистиг партия дээш чоргаарланыышкын-биле дыңнаанар.

Делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарына Леонид Ильичиниң хууда улуг салыышкының, улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарының эрге-ажыктары дээш, чер кырынга тайбыңны тургузар дээш оон могаг-шылаг чок ажыл-чорудулгазын бүгү-инти бүрүүр-биле үнелеп көрүп турар деп, Кострома областың «Октябрь XII» чылы колхозунуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры П. Малинина СЭТАның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалаан. Эш Л. И. Брежнев бистериниң шуптувуска чер кырында эң буянныг херекке — тайбыңның херээнге кызыгаар чок бараан болурунун үлегер-чижээ боон турар. Колхозтун ажыл-ишчилери Леонид Ильичиге ол хүндүлүг шаннал дээш чүректиң ханызындан байыр чедирип турар.

— Бистер, совет кижилер, бистиң партияның, оон ленинчи Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чер кырынга тайбыңның херээн быжыглаарынче угланган ажыл-чорудулгазын хүннүн-не көрүп турар бис, ынчангаш бистиң бүдүүлге черинин ажыл-ишчилери Леонид Ильичиниң шаңнатканының дугайында мадээн улуг сеткил ханыышкыны-биле дыңнап, өөрээп—деп, Рязаның «Теплоприбор» заводунуң токары В. Павлов чугаалаан. Бистиң заводтун кылып турар үүлү — тайбың приборлар. Бүдүүлге черинин коллективи бүгү көргүзүүлер талазы-биле беш чыл планын күүседиткен болгаш ам СЭКП-ниң XXV съездизин чаа-чаа чедиишкиннер-биле уткуурунга белеткенин турар.

Эш Л. И. Брежневти «Тайбының алдын медалы»-биле шаңнаанының совет Литвазының эртем ажылдакчылары чалбыыштыы-биле өөрээн деп, Литва ССР-ниң Эртемнер академиязының оралакчы президентизи Ю. Пожела чугаалаан. Бистиң партияның Төп Комитединин Чиңгине секретарының ажыл-чорудулгазын ынчаар бедин-биле үнелеп көргенин бистиң эртемденнериис, бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынга, улустарның айыыл чок чоруунун хөрээнге бистиң Төрээн чуртувустун, Коммунистиг партияның шылгарангай салыышкының делегейниң хөй-ниитизинин үлээп көргенинин база бир херечизи кылдыр көрүп турарлар.

Совет чурттуң делегейниң өске күрүнелери-биле экономиктиг харылзаазының географиязы чыл келген тудум-на улам калбарып, Советтер чуртунун тайбың тугун эскан судноларның доктаар даштыхы садыг порттарының саны ковудеп турар деп, Эстониядың далай пароход ажыл-агыйының «Аугуст» теплоходунуң боцманы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Х. Вахер демеглээн. Делегейниң дүшкүүрлүг чоруун улам чавырылдырарынче угланган дыка хөй эгелээшкиннерин Совет Эвилелиниң саналдан, идепкейлиг деткин турарынга чоргаарланыр бис. Оон чижээнге Европага айыыл чок чорук болгаш калы ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың түңнел шиитпирине ат салганын киирип болур. Оон ужурудан бистиң далайжыларывыс Л. И. Брежневти «Тайбының алдын медалы»-биле шаңнаанының дугайында мадээн дыңнаш, өөрээннер. Л. И. Брежневтиң ады-биле ол чөвүлел хуралдың чедиишкини дыка холбаалыг боон турар.

Коммунистер болгаш бистиң колхозчулар шуптузу Леонид Ильичиге бедик шаңнал дээш чүректиң ханызындан байыр чедирип, оон чер кырынга тайбыңның херээн быжыглаарынче угланган хөй талалыг ажыл-ижиниге моон-даа соңгаар чедиишкиниг болуруун ханызы-биле күзеп турар бис деп, Москаа областың Ленин районунуң М. Горький аттыг колхозаунуң даргазы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Ф. Исаев чугаалаан. Бистер ам-даа эки ажылдаар дээш, тайбыңны улуг херээн шалыпчы күш-ажылы-биле быжыглаар дээш бүгү күжүүстү салырывысты Леонид Ильичиге, СЭКП Төп Комитединге бүүрелип турар бис.

(СЭТА).

КЫШТАГЛААШКЫНГА БЕЛЕН

ЧӨӨН-ХЕМЧИК: Октябрь 30 чылы колхоз кыштаглаашкынга белеткелди шагда-ла эгелээн. Амгы үеде ийи чаа казаа туттунган, беш бажын септеттинген, 30 хире эргиг казаларны чаартып кылган.

Малчыннарның кыштаглаарында 500 ажыг тонна сиген үүжүртүүген. Мал чеминин сөөртүлгези ам-даа үргүлчүлевишаан. Колхозчулар Донгак Оюп-оол, Сергей Ондар, Моңгуш Шалдан-оол олар кышка белеткел ажылында күжениишкиниг киржип турарлар.

О. САЙЫН.

АЯН-ЧОРУК ДООЗУЛГАН

ТБИЛИСИ. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чалаанын өзугаар Совет Эвилелинге албанның аян-чоруун кылып чоруп турган Италия Республиканың Президентизи Дж. Леоне калайыбиле калы ноябрьның 24-те Римче чорупкан.

Италияның, Совет Эвилелиниң болгаш Грузин ССР-ниң күрүне туктары-биле шимээн Тбилисиниң аэропортунга Президентинин болгаш ону удээн күрүне ажылдакчыларын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазының оралакчызы Г. С. Дзоценидзе, Грузин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. Д. Джавахишвили, албанның өске-даа кижилери, ажылчы чоннарның төлөөлекчилери үдээннер.

Тускай дыннадыглар

КОМИТЕТТЕРДЕ

● **КАА-ХЕМ.** Районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунда 1100 баш мыйыстыг бода малды, 6700 хойну, 700 ажыг хаванны болгаш чылгыны кыштаглаашкынга киирер. Ниитиниң малын хүр кыш ажырарынга белеткел ажылдарын чоруткан.

Ажыл-агыйның мыйыстыг бүгү бода малын төп сүт-бараан фермазынга кыштадыры-биле мөөңнээн. Ында кажааларның, чуртталга бажыңнарының септелгезин өй-шаанда чоруткан. 400 баш инек кирер кажааны аштаан, дезинфекциялаан. Бызаа кажаазын, профилакторийни планда көрдүнгенин ёзугаар чаартыр ажылды болгаш фермада одалга системазының септелгезин кылып турар. Хаван кажаазын дезинфекциялаан. Каа-Хемниң солагай талазында кыштагларда малчыннар бажыңнарын бүрүн белеткээн. Хой кыштаар бүгү 13 кажааның өдээн аштап дезинфекциялаан болгаш малчыннарның күжү-биле үүрмек септелгезин кылган. Колхоз баштаар чери оларга дузалажыр кижилерни немей чоруткан. Кыштагларже сиген, будун-бүрү болгаш саваң сөөртүлгезин организастаан.

Бо дугайын Каа-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң хуралында демдеглээн. Аңаа «Октябрь 30 чылы» колхозта ниитиниң малының кыштаглаашкынының байдалының дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Ынчалза-даа кыштаглаашкынга белеткел үениң негелдезинге ам-даа четпезин комитеттиң хуралында шыңгыы сайгарып көрген. Бо ажылдарже колхоз баштаар чери, зооветспециалистер ханылап кирбээн. Хойнуң 3 чаа кажаазын тудар талазы-биле боттуг хемчегларни албаан. Ооң ужурундан 3 кодан хойну катап үзер ужурга таварышкан. Колхоз бөдүүн мал чемин төп фермаже болгаш кыштагларже сөөртүүнче эрткен айның эгезинде кирген.

Кыштаглаашкынга контрольду улам дээштиг боттандырарын, кыштагларже мал чеминиң сөөртүлгезин, ооң кадагалалын эки тургузар дээш шыңгыы контрольду чорудуп, мал чемин камналга чок чарыгдаар, хумага чок чоруктар-биле шинтпирлиг демиселди чорударын улусчу контроль бөлүктединге болгаш постуларынга дааскан.

● **КЫЗЫЛ РАЙОН.** Малга чем белеткелин күштелдирер болгаш районнуң ажыл-агыйларында малдың баш санын камгалаар талазы-биле хемчеглер дугайында айтырыгны Кызыл районнуң улусчу контроль комитединиң хуралында чугаалашкан. СЗКП Кызыл райкомунуң бюрозунуң болгаш райүүскомнуң доктаалын күүседир дээш улусчу контроль бөлүктериниң болгаш постуларның сорулгаларын аңаа тодаратканы, тускай доктаалды хүлээп алган.

Ферма бүрүзүн бөдүүн болгаш чулуктуг чемнерниң эргежок чугула курлавыры-биле хандырар, оларны кыштагларже өй-шаанда сөөртүр дээш бүгү-ле үүлдерниң кылдынып турарын хынаар. Ынчангаш мал чемин бүгү талалыг көвүдириниң ону хумагалыг кадагалаар болгаш камныг чарыгдап, шыңгыы үчётту тургузарының хемчеглерин алыр, хыналдаларга чонну калбаа-биле киириштирер сорулга салдынган.

● **ЧӨӨН-ХЕМЧИК.** Чадааның коммунал бүдүрүлгелер комбинадында акша санажылга операциязын болгаш шалыңны төлеп бээрин үреп турарының фактыларының дугайында айтырыгны Чөөн-Хемчик районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан.

Комбинатта акша-хөреңгини чарыгдаарда шалыңны төлеп бээриниң болгаш чаагайжыдылга талазы-биле кылган ажылы дээш санажылгаларга чамдык хажыдыышкыннарны болдурган. Комбинаттың начальниги И. Лавриненко, кол бухгалтери М. Пролубников ол организациларның чэзли бээр эргезин амыглап алгаш чаагайжыдылга сүүдүнан акшаны шын эвес ёзу-биле ужулгаш комбинаттың счёдунче киирип алган. Чижээ, план ёзугаар көрдүнген карылганы райсаң килдизи долузу-биле эгиткен турбуже, мегелеп тургускан счёт ёзугаар бо чылдың январьдан август айга чедир 4507 рубльди уштуп алган.

Саң-хөө санажылга чурумун каржызы-биле үрээни, чаагайжыдылга счёдундан артык акша уштуп ап шалыңны шын эвес төлээнинiң түңнелинде күрүнеге когаралды чедиргени дээш начальник И. Лавриненконуң айда алыр шалыңын тыртарын шиитпирлээш, кол бухгалтер эш Пролубниковка улусчу контроль комитеди шыңгыы доңгулда хүлээткен. Документ ёзугаар долу хыналданы кылырын райсаң килдизиниң эргелекчизи К. Ондарга, чаагайжыдылга талазы-биле акша-хөреңги чарыгдалынга корум-чурумну тургузарын Чадаана хоорку-үскомунуң даргазы В. Сарыларга дааскан.

● **ӨВҮР.** Социалистиг өнчүүнү камгалаар, ере-самчыгдалбиле демиселди күштелдирер дугайында партияның болгаш чазактың айтыышкыннарын «Коммунизмче орук» колхозта четпес боттандырып турар. Самчыгдаттынган болгаш дудагдаан малдың баш саны эртнен чылга бодаарга көвүдээн. Чамдык малчыннарның харыысалга чогундан малдың чидирии хөй болган.

Колхозка мал төлээр өрелиг кижилерниң чедирген когаралын төледир, шыңгыы харыысалгага киирер талазы-биле ажыл кошкак. Мал ажылында отчёт-үчёт, саң-хөө чуруму сандаргай. Үстүнде айтырыг талазы-биле «Коммунизмче орук» колхозта бар четпестерни Өвүр районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалажып көргеш, бо талазы-биле буруулуг болган бухгалтерия ажылдаачыларында шыңгыы харыысалга хүлээткен. Социалистиг өнчүүнү камгалалын күштелдирип, отчёт-үчётту шыңгыы контрольдаар дугайында колхоз баштаар черинiң даргазы Б. Моңгуштуң тайылбырын комитет кичээнгейге алган.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

«Улусчу контроль органнарының ажылының үндезининге бедик принципиалдыг болгаш ажыл-херекчи чорук тургустунган турар ужурлуг. Олар боттарының бүгү ажыл-чорудулгазынга ажыл-херекти партийни ёзу-биле көөрүн бадыткаар, бар четпестерге удур хөй-ниитиниң санал-оналын идепкейлиг тургузар, дегейленчек болгаш чаңгыс черге таптаар чорукка удур, күрүнеңиң болгаш улустуң эрге-ажыктарынга черүштүр чоруттунган бүгү үүлдерге удур, хоойлуну хажыдарынга хөлбашкан кандыг-даа орадаажыышкыннарга удур шиитпирлиг демисежир хүлээлгелиглер».

«Латви ССР-де улусчу контроль органнарынга партийжи удуртулганың дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынан.

ДЭЭШТИИ, НЕПТЕРЕҢГЕЙИ ДЭЭШ

Улуг-Хемниң улусчу контроль комитеди болгаш ооң чер-черде бөлүктери баа постулары партия, совет органнарга ажыл-агыйларның удуртукчуларынга идепкейлиг дузалажыр турар. Олар боттарының рейдилерни, хыналдаларын кыштаглаашкынга белеткелдерже болгаш ону организастыр эрттиреринче база угландырган.

Бо хүннерде районнуң ажыл-агыйлары кыштаглаашкынга белеткел ажылдарын барык доозуп, кыштаглаашкынче кидин-түлүк кирип турар. Улусчу контроль бөлүктериниң болгаш постуларының кежигүннери совхозтарның парткомнарының тургускан тускай комиссияларыбиле кады малчын бүрүзүнүң кыштаанын, фермаларның байдалын хынаан, чедир кылдынаан үүлдерни илередип, ону эдип алырының хемчеглерин ап турар.

Чижээ, «Күш-ажылдың хостуу» совхозта парткомнуң (секретары М. Дапың) удуртулгазы-биле ында улусчу контроль бөлүү (даргазының орлакчызы С. Даңзы-Белек) бодунуң ажылын эдээн идепкейжиткен. Олар Торгалыг болгаш Чодураа салбырларында мал чеминиң кадагалалынын, кыштагларже ону сөөртүп турарының байдалын хынаан рейдилерни чоруткан.

Баштайгы рейд үезинде Серлиг-Дөң, Хараган деп черлерде тургускан сараттарның кажааларын, кадагалалын хынаан. Чамдык кажааларны багай кылганындан инектер сигенин үреглеп, саза базып, төтчеглеп турганы илерээн. Рейдиниң түңнелдерин бөлүктүң хуралынга шыңгыы чугаалашкан болгаш Чодураа, Торгалыг салбырларның удуртукчуларының мурнунга айтырыгны тургускан. Сараттарны кажаалап турган звенолар кежигүннерге оларны катап шынарлыг кылдыр септеттирген.

Улусчу контролёрлар Чодураа салбырында Хараган болгаш Оймак сүт-бараан фермаларынга база рейд чоруткан. Хараган фермазының коллективи кышка эки белеткенгени хыналддадан илерээн. Кажааларны, чуртталга бажыңларын өй-шаанда септеп, мал чеминиң арбын курлавырын тургузуп алган. А Оймак сүт-бараан фермазының кышка белеткелин четпес болган. Кажааларның соңгалары ойбек, шилдеттинмээн, печкалар салдынмаан. Хыналданың түңнелин совхозтуң парткомунга дыннадырга, ол дораан чогуур хемчеглерни алган. Чодураа салбырының удуртукчулары айыткан четпестерни дүрген чайладыр дээш ажылдарны организастаан.

Бо совхозта идепкейлиг ажылдап турар контролёрлар база бар. Ылангыя Василий Дамдын-оол, Сергей Даңзы-Белек, Казак Натпит-оол, Биче-оол Монгул-оол олар ышкаш контролёрлар чүткүлдүг ажылдан турар. Совхозта улусчу контроль бөлүүнүң (даргазы Тойнур Хертек) ажылының бир онзагай талазы болза контролёрлар чүгле хыналдалар-биле кызыгаарланмайн, харын ооң түңнелдерин хөйге көскү, билдингир, дээштиг болдурарынче сагыш салып турарында. Илерээн четпестерни парткомга, ниити хуралдарга сайгарып көөр. «Улусчу контроль — боттаныышкында» деп булуңну конторада көскү черде аскан. Бөлүктүң чорудар ажылының ай, квартал планнары ол булунда «Шоодуглуг булунну» тургусканы дээштиг болуп турар. Рейдилерниң, хыналдаларның түңнелдерин ёзугаар аңаа шоодуглуг материалдарны үндүрүп, буруулугларның ажыл-ишчи эвес, төтчеглекчилерниң арын-нүүр чок чоруун сойгаан турар. Хыналдалар түңнелдерин болгаш четпестерни чайладыры-биле алган хемчеглер дугайында дыннадыглыг хуудустарны үндүрүп турар.

«Улуг-Хая», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтарда саваңны ажаап, кыштагларже сөөртүп турарының талазыбиле айтырыгны районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашканы таварылга эвес. Районнуң өске ажыл-агыйларынга бодаарга бо ийи совхозта тараа чүгээр эки үнген, саваң арбын болган. Ынчалза-даа ол ажыл-агыйларда специалистер, салбырлар эргелекчилери хүн бүрүнүң контролюн кошкадып, саваны бөлүп, сараттаарда чидириглерни болдуруп, ажаалданы узамдыктырып турганын комитеттиң хуралынга шыңгыы демдеглээш, чогуур хемчегни алган. Кыштаглаашкынны хүр чаагай эрттиреринге хамаарышкан өскедаа чугула айтырыгларны улусчу контроль комитеди, бөлүктер болгаш постулар сайгарып, хыналдаларны кылып турар.

Доозукчу чылдың планныг онаалдаларын чеднишкиниг күүседири бар аргаларны база курлавырларны илередип, чөп ажыглаарындан, чер болгаш мал ажылының культуразын бедидериндеи хамааржыр. Коллективтериниң ажылында четпестерни, хажыдыышкынларны эскерип, ону болдурбас дээш баш удур сагындырып, оларның үүнүн кээп турар чылдагаанныларынче ханылап кирер база ону чайладырын чедип алыры — контролёрларының амгы үеде чугула сорулгазы болур.

А. СЕРЕН,
Улуг-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң инспектору.

ЧУРУКТА: «Сукпак» совхозта идепкейлиг улусчу контролёрлар Д. Килин (ортузунда), Г. Медведева (оң талазында) оларның малга чем сөөртүп эккелген тракторист Н. Дворецкий-биле мал чемгерер шөлде чугаалажып турары.

А. ЗАЙЦЕВТИН фотозу.

Прожектористерниң ҮЛҮҮ

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эөлчээнинiң тудуун дүргедедип, ажылдың шынарын экижидиринге ол аныяк хоорайда комсомолчу прожектористерниң киирип турар үлүү биче эвес. Участок бүрүзүнге ажылдың темпизи кошкай бөөр таварылгаларны, анаа туруушкуннарны халас эрттирбес чаңчылдыглар.

Чоокта чаа «Комсомолчу прожекторнуң» хоорай штабы эөлчеглиг хыналданы чоруткаш, кол корпустуң тудуунга хоюдулга материалы үзүктелин, бир краниң чүте аңаа туруп бергенин тодаратканнар. Үлетпүр бүдүрүлге комбинадынга барып, хоюдулга материалдары-биле үзүктелиишкин чокка хандырарының талазыбиле айтырыгны тургузуп, бир кран механиктиг үрелиишкиниң уламындан 2,5 шак иштинде аңаа турганын тодарадып, прожектористер чогуур хемчээн алган. Ооң түңнелинде кран ажылдап эгелээн, хоюдулга материалдары үзүктел чокка кээп, шеверлекчилерниң ажылы шуудаан.

Чыл эгезинден бөөр прожектористер ындыг хыналдаларны тудуг шөлүнге хөй удаа чоруткан. Айда 1—2 удаа рейдилерни, хыналдаларны кылып турар. Комсомолчу прожекторнуң хоорай штабы 8 кижилиг. Ол штаб 24 бөлүкте бүгү прожектористерни хаттыштырып, штаб кежигүнү бүрүзүнге 3 бөлүктү быжыглаан.

В. МОРОЗОВ,
Ак-Довуракты ВЛКСМ комитединиң инструктору.

ХАРЫЫСАЛГА УЛУГ

Ажыл-агыйның мурнунда сорулгаларны шинтпирлээринге төлептиг үлүү киирерин «Сукпак» совхозтуң улусчу контролёрлары боттарының эң чугула херээ кылдыр көрүп турар. Олар доозукчу чылдың планныг онаалдаларын күүседириниң бүгү курлавырларын ажыглаар дээш партия организациязының, дирекция черинiң идепкейлиг дузалакчылары апарганнар.

Бисте улусчу контроль бөлүү 25 кижи составтыг. Бөлүктүң кежигүннерни совхоз бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү эдырларында хувааган. Кол бөлүктүң бюро кежигүнү 5 кижи ол бүгү ажылды башкарар. Квартал санында ажыл планын тургузуп, бадылааш, бюро кежигүү бүрүзүн бүдүрүлгениң бөлүктеринде быжыглаан. Мал болгаш чер ажылдары автотрактор парыгы, мастерскаялар, садыг база ниитиниң чемненилгези ышкаш чугула участоктарда 4 бөлүктү тургускан.

Бо чылдың үшкү кварталында бөзин мал чеминиң белеткели, техника септелгези болгаш дүжүт ажаалдазы, ыракы одарларда коданнарда малдың камгалалы болгаш дензи немелдези, чуртталга бажыңнарының база кажааларның кышка белеткели чижектиг ажылдарны хынаан. Чыл эгезинден бөөр 15 хире рейд-хыналданы чоруткан. Ылангыя кыштаглаашкынга белеткелди хынаарда контролёрлар бүгү кыштаглары өлүн каш катап эргээннер.

Совхозта мал семиртир шөлдүң ийиги эөлчээ ажыглалга кирген, а эргн ындыг шөлдү чаартканы мыйыстыг бода малды ажаап, кадагалаарынга улам таарымчалыг болу берген. Мал семиртир шөлде амгы үеде 3600 баш мыйыстыг бода малды тургузу азыралче кирген. Мал чемин совхоз төвүнче сөөрткен, пресстээн саваң, хырыгыш сөөртүлгезин уламчылап турар. Ынчангаш кышкы үеде мал чеминиң үчёдунга, кадагалалынга болгаш чарыгдалынга шыңгыы контрольду тургузарын контролёрлар шиитпирлээн.

Оларның аразында боттарының хүлээлгезин бедик харыысалга-биле күүседип турар кижилер бисте хөй. А ол хүлээлгелер чиик эвес, чымыштыг. Чолаачы Я. Топоев, тракторист А. Козлитин, таңнылы О. Сеңгин, малчын Д. Килин, инженер-нормировщик Г. Медведева олар ышкаш контролёрлар совхозтуң ажыл-ишчилериниң хүндүткелин чаалап алган. Ак сеткилдиг, дыннаңыр, чаа үүлдерни эскеричел, үлегерлиг чоруу-биле олар өскелерден негелдеп тургузуп шыдаар мөзү-шынарын көргүскеннер. Ажыл-агыйның специалистери-биле бир демниг ажылдавышаан, олар кыштаглаашкынны чеднишкиниг эрттиреринга хандырып, ажыл-агыйжы эвес чоруктарны өй-шаанда чайладырынга дузалаарлар.

Г. ДЕРБИН,
«Сукпак» совхозта улусчу контроль бөлүүнүң даргазы.

ШЫҢГЫЫ САГЫЫР

Бистиң контроль бөлүүвүсте 5 кижи ажылдап турар. Олар шупту тускай хүлээлгелиг. Ажылдап эгелээн үевис кыштында Кызыл-садыгның № 32 болгаш № 9 магазинперде бараанларны чонга канчаар садын база садыгларны ажыдар, хаар үезин шын сагып турарын, арыг-шевер байдалын хынаан көрген бис.

Хыналданың түңнелинде өлүн хөй четпестер илерээн. Чижээ, бир садыгжы квасты садын алыкчыларга дыка чедир кудуп бербейн турганы илерээн. Улусчу контролёрлар ону профэвилел организациязының месткомунга дамчыдып берген. Ол садыгжыны хуралга шыңгыы сагындырган. Ынчалза-даа оон тодаргай түңнелдер үндүрбейн база катап уламчылап, ынчаар садып турганы илерээн болгаш улусчу контроль бөлүү ону ажылдан үндүреринге чедир айтырыгны тургускан. Оон соңгуда ол коллективтерге ындыг таварылгалар болбаан.

Бистиң бөлүүвүс ай, квартал санында ажыл планныг, хуралдарга улусчу контролёрлар хүлээлгезин канчаар күүседип турарының дугайында отчёдун дыннап турар.

Хыналданың соңгуда актыларны тургускаш, профэвилел кежигүннериниң ниити хуралынга сайгарып көрүп, совет садыгның чурумун хажыдып турарларга холбаштыр шыңгыы хемчеглерни ап турар бис. Мындыг ажылдарны чорутканыың түңнелинде ол коллективтерде байдал экижээн.

А. ЗАГАЙЧЕНКО,
контролёр.

КЫШТЫ КАНЧАП АЖАРЫЛ?

«Барлык» совхозтуң болгаш оон Хөнделең салбырының удуртукчулары шаг-үениң дөрт эөлчээ солчуп, харлыг кыштың эргин кээрин сагынмас, элдептиг үзүүчал эштер болуп турар. Хар чаа, кыпчыжкыны соктап кээрде, Хөнделеңниң малчыннары оларны дуурендип үндүрген. Ынчага чедир кайы малчынның кяяа кыштазы берзин билдинмес болган. Ооң ужурундан чамдык малчыннар кыштаг быдаашкаш, ийи кодан аал чаңгыс кыштагда хонушкан таварылгалар база бар. «Сээң эвес, мээң кыштаам, сен көөц, мен маңаа кыштаар мен» дижип олургулаар. Ам канчаар боор, ол база арга-ладыр ийин.

Совхоз төвүнде машина-техника хөй. А ол хөреде малчыннар көжер дээнде түреечиин чүү дээр силер. Ону бадыткаары-биле ындыг чижекти көрээли. Коммунист хойжу Чуде баштай хоюн кыштаанга чедирип алган, а ынчалзажок ооң өө эрги чуртунга чыпшыр кадап кяян чүве дег элээн каш хонукта олурган. Чүлени көөрге ол үеде эртенниг-ве конторада дарталарынга мөгейип, олардан машина дилээн олурар. Сарыосл Далар-оол, Сарыклар Эрес-оол болгаш өске-даа малчыннар база ындыг болгулаан.

Хөнделең дээрге мал ажылдыг салбыр. Ол хиреде ында кыштаглар, кажаалар чедишпес. Үстүнде чижектерден алырга салбырның баштаар чери кыштаглаашкынга багай белеткенгени илдеп-дир. Соок кыш хаарын келген. Ону канчап ажыл алырыл? Ол дугайында салбыр эргелекчизи эш Ооржак болгаш ында тускай эртемниглер чүүү бодап олурар ирги? Ол ышкаш маңаа холбаштыр совхозта улусчу контролёрларның көскү карааа, дыннаңгыр кулаа кайдал деп айтырыг база тургустунуп кээр-дир.

Хомушку КАЕВ.

ХАРЫЫСАЛГАНЫ БИЛБИШААН

Кызылдың столоваялар болгаш рестораннар трезинiң директорунуң орлакчызы Полина Федоровна Рыжова-биле амыр-менди солушкаш, келген херээнiң дугайын чугааладым.

— Бисте улусчу контролёрлар эвээш эвес. Хөй-ниити ажылынга бердинген кижилер хөй. Оларның бирээзинге бот-орулга-чарылгалыг чемненилге черинде Евдокия Ильинична Харченкону хамаарыштырып болур. Ооң-биле чугаалажып, беседалажып көрүнер, мурнакчы колдективке ажылдап турган, хожудангай ажылдыг черже шилчип, ону мурнакчыларның деннелинге чедирер дээн идепкейлиг кижилерниң бирээзи чүве — дей-дир.

— Ийет, моон мурнунда дөртку бот-орулга-чарылгалыг чемненилге черинге турдум — деп, эш Харченко-биле ужуражып келгенивисте чугаалады. —Бистиң будурулгевиске хөжүдангай участок турарга мөөн коммунист арын-нүүрүм аңаа-ла көрүп олурып шыдавас. Трестте улусчу контрольдуң кол болуун база удуртуп турар мен. Ынчангаш контроль, хыналда, хайгаарал ажылдары мөөн хөй-ниитүүн ажылымга кол черни эдип турар...

Чугаавыс шуудай берген. Евдокия Ильинична чугаадыр кижи болду. Бодунуң ажылдыг херээнiн дугайында бирден бирээ чок чугаалап орган. Мурнунда ниитиниң чемненилге черлериниң ажылынга четпестер хөй турган. Белеткээн аъш-чемниң шынары эки-даа болза, аяк-сава хиралыг болу бөөр база чем үлөөр кижилер чамдык келген чонга ооң норма-чижээн чедир салып доңгулданы хүлээткен. Ук айтырыгны столоваялар болгаш рестораннар трезинiң тускай комиссиязынга чугаалажып көрген.

Оон удуртканы болук медээ, дыннадыг чокка № 17 болгаш 19 столоваяларга хыналданы хөнертен кылган. Аъш-чемниң шынарын, аяк-савының арыг-шеверин, продуктуларның калгаалалын шуптузуп көргеннер. Түңнелинде, мурнунда четпестерлиг турган ол коллективте чурум үрөөшкиннери чайлаттынган, аъш-чемнин-даа шынары экижээн, санитарлыг байдалы элээн бедик деннелдиг апарган.

Улусчу контрольдуң кол болуу —17 кижи составтыг, оон ангыда столовая бүрүзүнде 2—3 кижиден турустунган постулар бар. Кандыг-бир участоктан четпестер илереп, ол дугайында медээ келирге чүгле улусчу контролёрлар эвес, трестиң удуртукчулары база хыналдаже үнүптер. Мурнунда турган четпестерниң чайлаттынганының бир чылдаганы ында.

Чоокта чаа «Улуг-Хем» ресторанын хынаан көөрге, шагы четпээнде-ле ону хаап турганы илерээн. Ол талазыбиле контролёрлар «Улуг-Хемнин» бодунга четкеш, ооң чанында № 8 столоваяда бичежек кабинет — Евдокия Ильиничнанын албан кылыр өрээли ол. Айтырыг тургузуп, ажыл-албан аайы-биле келген кижилер оон үзүктелбес.

— Евдокия Ильинична, бөзадан картошка эккелди!

— Чылыг суг краны үреликсеп тур, слесарь херектир!

— Капуста суггар шоодайларны кайыын алырыл, дарга?

Оон ангыда телефон база кыңгырт дээр. Улусчу контроль бөлүүнүн кежигүннери Надежда Андреевна Ермолина, Екатерина Мельчукова суглар ол-бо участоктарга кылган хыналдазының түңнелдерин илеткеп келгилээр. Оларга эш Харченко чаа-чаа айтыышкыннарны берип, сорулгаларны тайылбырлаар. А ол дээрге, коммунистиг харыысалгазын бедин-биле медереп билип, ону чүткүлдүг күүседип турарының чижектери ол-дур.

Д. ЧЫДЫМ.

КОЛЛЕКТИВТЕРНИҢ ДАЙЫНЧЫ ОРГАНИЗАКЧЫЛАРЫ БОЛУР ДЭЭШ

(ПАРТИЯНЫҢ КЫЗЫЛ РАЙОН КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНДАН)

СЭКП-ниң XXV съездизин телептиг уткуур дээш белеткенмишаан, Кызыл районуң коммунистери парторганизацияларының хүн бүрүде ажылчорудулгазын анализтеп, оны улам сайзыраңгайжыдарының айтырыгларынче хичээнгейни мөөнүп турарын Кызыл районуң партконференциязы демдеглээн.

Партия райкому, эге организациялар боттарының ажылының арга-методун сайзыраңгайжылып, ажылчы чоннарны чогаадыкчы идепкейге, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге кижизидеринче, коммунистериң авангардчы ролюн бедидеринче сагыш салып турар. Ол бүгү ажылдар СЭКПниң XXIV съездизиниң болгаш партия ТК-ның ооң дараазындағы Пленумнарының шиитпирлерин күүседириниче, районуң мурнунда ажыл-агый, культура тургузуушкунуның сорулгаларын шиитпирлээринче утланган. Бо дугайын Кызыл районуң II партконференциязына кылган отчёт илеткеланте СЭКП райкомунуң бирги секретары К. Н. Шулуу болгаш санал берген делегаттар демдеглээн. Районуң экономиказынга чер болгаш мал ажылы бир кол черни эзлеп турар. Ол ышкаш Терлиг-Хаяның моңгун суунуң будүрүлгези, көжүн чоруур № 62 мехколонна ышкаш чугула коллективтер, хөй-хөй культура-албан черлери республиканың аныяк районунуң чаартының хогжүүрүге, материалдыг баазаның бызыгарына база чугула рольдуг болуп турар.

Бодунуң хүрээлеңнинде беш чүс ажыг коммунистери болгаш партия кежигүнүне кандидаттарны каттыштырган районуң парторганизациязы тоску беш чылдың планнарын күүседир дээш демиселге дайынчы арга-шинээзин бедиткеш, ажылчы чоннарны боже мобилизастазыны чамдык эки түңнелдерин бергения илеткелча демдеглээн. Район инитизи-биле күүнеге сүт, дүк садарының беш чыл планын күүсеткен. Иниттиңи малының баш саны 1970 чылга дөцнээрге 21 хуу өскен. Бо талазыбиле «Тере-Хөл» колхоз, «Кара-Хаак» совхоз көскү түңнелдерлиг болган. Беш чыл планнарын чедишкиниг күүседириңе «Көк-Тей», «Сукпак» совхозтарның коллективтери улуг салыышкынны кирген. Ылаңгыя «Көк-Тей» совхоз беш чылда эзт, сүт, тараа бүдүрүрин болгаш күүнеге садарын элээн ажыр күүседип, перспективтиг айтырыгларны шиитпирлээринге делгем базыммарны кылган. Пландан ажыр 4,3 миллион чуурганы, 573 центнер эзтти күүнеге саткан.

Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң комплекстиг программазын боттандырар болгаш ону бүгү талалыг интенсификастаар талазы-биле чамдык ажылдар «Сукпак» совхозта кылдынган. Үш муң ажыг мыйыстыг бода малды семирти азыраар үш комплексти мында туткан. Малга чем белеткээрин, ону үлээрин, өдекти бөлүрүн, чылыг суг-биле хандырарын механизастап, малчыннар ортузунга чарыштыг дээштиг организастаан. Совхоз күүнеге эзт садарының беш чыл планын ажыр күүседип, 6,6 миллион рубльдиг арыг орулгазын киирип алган. Күүнеге эзт, дүк садарының планын база күүсеткен. Бо бүгү чедишкиннер коммунистериң организакчы ажылының, көдээниң ишчилериниң ак сеткилдиг күш-ажылының түңнелдериндеи аңгыда харын партияның болгаш чазактың улуг сагыш салыышкынының ачызы.

Ол эки түңнелдер-дир. Чедип алган чедишкиннерни партийжи ёзу-биле үнелеп көөр төлээде, оларны бар аргалар-биле дүүштүрүп анализтеп көөру чугула. Районда коммунистериң 369-у материалдыг бүдүрүлгеде ажылдап турар. Иниттиң-биле партияның 15 эге организациязы бар. Оларның хөй кезии боттарының коллективтериниң ажылынга идепкейлиг саддарны чедирип, башкарыкчы ролю өскен. «Көк-Тей» совхозта партбюро секретары делегат А. В. Сарапуловтуң саналын делегаттар сонуургал-биле дыңнаан. Ук совхозта коммунистериң 74 хуузу көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң шиитпирлиг участоктарында даара туттунган. Партбюро организастыг болгаш политмассалыг ажылды идепкейжиди, бюро база инити хуралдарны доктаамал эрттирип келген. Аңаа партияның инитки ажылының дугайын, бүдүрүлге талазы-биле айтырыгларны чугаалашкан. Социалистиг чарышты дээштиг, массага көскү болдуруп, мурнакчыларга материалдыг болгаш моральдыг шаңнал-макталды тыпсын турар. Ооң түңнелинде совхозта мурнакчыларның саны өскен, беш чылда эки көргүзүүлер иниттиң-биле чедип алдыган.

Бедик бүдүрүүчүлүг күш-ажылдың, районуң амыдыралында коммунистериң чогаадыкчы киржилгезиниң өскедаа чижектери хөй. Бо дугайын «Х Улуг хурал» колхозтуң трактористи М. Д. Чылбак-оол, «Шамбалыг», «Сукпак» совхозтарда партбюролар, «Тере-Хөл» колхозта партком секретарылары Д. Б. Кол, В. Д. Неволин, С. Г. Чигжит, «Кара-Хаак» совхозтуң хойжузу Б. У. Оюн, Каа-Хем көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы Н. П. Кононенко олар болгаш өске-даа делегаттар боттарының санаалдарынга чугаалаашкан, көдээ ажыл-агыйның специалистериби-ле ажылды, чоннуң ылаңгыя малчыннарның хандырылгазында, чугула объектилер тудугларында четпестерге доктааганнар.

Отчёт илеткелден болгаш делегаттарның санаалдарындан алгаш көөрге, ажыл-херекти удуртуп, башкарарынга организакчы, башкарыкчы чоруктуң ажыктыг арга-дуржулгазы районуң эзээн хөй парторганизацияларында бар. Ынчалза-даа ону хандыр өөренип көөр, нептередир талазыбиле партия райкомунуң ажылы ам-даа четпес.

Чамдык коллективтерде парторганизацияларның, коммунистериң башкарыкчы ролю ам-даа чогуур деңнелге четпес, коллективтиң мурнунда чугула айтырыгларны шиитпирлээринге кошкак киржия, четпестер-биле эртежип олургулаар. Ооң чижээнге хөжүп чоруур № 62 мехколоннада партия организациязын (секретары О. Бартан) хамаарыштырып болур. Бо туруг коллективни тоску беш чылдың онаалдаларын болгаш боттарының социалистиг хүлээлгелерин бүгү көргүзүүлер талазыбиле күүседип шыдавайн турар. Ылаңгыя сөолгу ийи чылда тудугжулар дыка кошкак ажылдаан. Мехколонна керээлиг ажылдар планын бо чылдың он айларында чүгле 78,2 хуу күүсеткен. Боттарының күжү-биле кылыр тудугмонтаж ажылдарының деңнели эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге кудулаан. Ажылдың шынары кулу. Бөйдал бо хире дүвүренчиг турда, ында партия организациязы, мехколоннаның удуртулгазы коллективти планныг онаалдаларны күүседиринче мобилизастаар талазы-биле шиитпирлиг хемчеглер албайн, политмассалыг ажылды, социалистиг чарышты организастаарынче чогуур кичээнгей салбаанын конференцияга илеткелчи чидни-биле шүүмчүлээни чөптүг. «Тиилелге» совхозта, Элегес-Аксы суурнуң девискээр зайы-биле, Терлиг-Хаяның Моңгүн-суунуң будүрүлгезиниң болгаш өске-даа коллективтериң партия организацияларының организакчы, башкарыкчы ролю кошкак. Бо парторганизацияларда коммунистериң талазындан күүнеңиң сагылгачурумун үрээр, партия Уставының негелдезин хажыдар таварылгалар турген. Моон бир чылдагааны үстүнде парторганизациялар секретарьларының негелдезиниң, харыысалгазының чавызында.

— «Тиилелге» совхоз беш чылда тараа, эзт, сүт будүрерин ышкаш кол көргүзүглериниң планнарын күүседип шыдавайн турар. Мында чер болгаш мал ажылының культуразы куду —деп, ол совхозтуң директору делегат С. Д. Седен-оол чугаалаап, ында парторганизацияның ажылының кол четпес талазы—кижилер-биле ажылдың кошкаан шүүмчүлээни. Ынчангаш ону ёзу барымдаалаваайн, а тодаргай угланыышкынныг чорударынга боттуг дуза чедиреринче партия райкомунуң секретарларының, хамаарышкан килдизиниң кичээнгейин ол угландырган.

Конференцияга санал берген делегаттарның барык шуптузу үчүле парторганизациялардың эвес, харын боттарының коллективтериниң ажылхерээн анализтеп, бедик негелделиг, шүүмчүлелдиг санаалдарны берген. Ынчалза-даа чамдык делегаттар өтөдүн берген хевирлиг санаалаап, четпестерин бот-шүүмчүлекчи ёзу-биле көрбейн, янзыбүү чылдагааннар сайгарып, дилеглер кылыры-биле кызыгаарланганын айтыр херек.

Конференцияга СЭКП Тыва обкомунуң бюро кежигүнү, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Б. Ш. Долчаңмаа үүве чугаалаан. Районуң ажылчы чоннары беш чылда чамдык чедишкиннери чедип алган. Ынчалза-даа тараа, ногаа, картофель, сүт, эзт, дүк будүрер, ол ышкаш күүнеге тараа, эзт садар талазы-биле беш чылда планын район күүседип шыдавайн турар. Чер болгаш мал ажылының культуразы ам-даа куду, кыштаглаашкынга белеткелде улуг четпестер бар болуп турарын демдеглээш, үстүнде четпестерни чайладыры ажыл-агыйларның удуртукчуларындан, партия организацияларындан улуу-биле хамааржыр дээрзин ол чугаалаан. Көдээниң ажылышчилерин кыштаглаашкынны хүр эрттирериниче, келир часка белеткелче мобилизаставышаан, оларның негелде-хереглелинче, культура-амыдырал, медицина хандырылгазынче, чер болганга үлегерлиг корум-чуруму тургузарынче, чаагайжыдылга ажылдарынче сагыш салырынче партия, совет, ажыл-агый органнарының кичээнгейин эш Долчаңмаа угландырган.

* * *

СЭКП райкомунуң чаа соңгуткан составының баштайгы организастыг пленуму болган. Аңаа СЭКП Кызыл райкомунуң бирги секретарынга К. Н. Шулууну, ийиги секретарынга А. И. Килиини, секретарынга Л. А. Бедареваны соңгаан.

В. МААДЫР.
«Шынның» тускай корреспондентизи.

делегей бо хүннерде

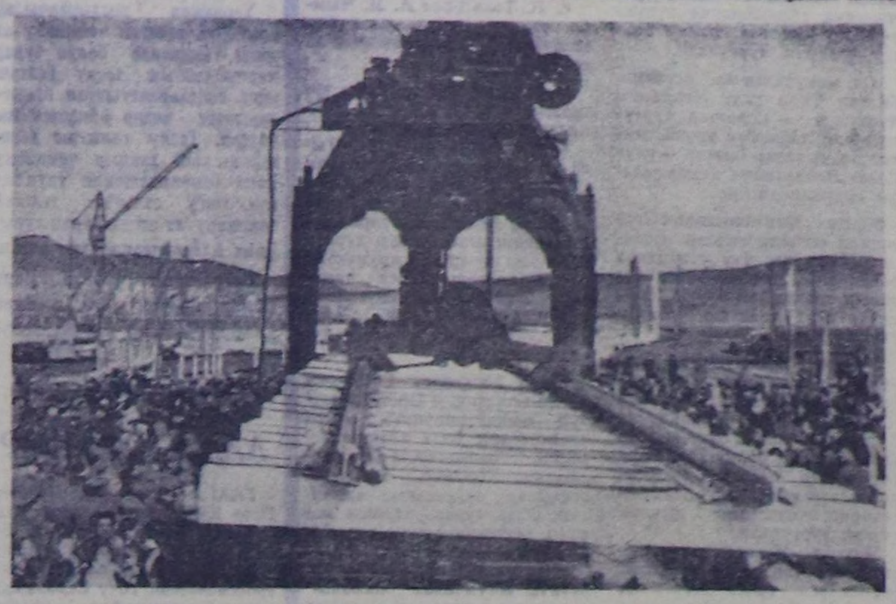

Улусчу Моолда совет болгаш моол тудугжуларының даг байлаа арыглаар улуг комбинатты болгаш чаа социалистиг хоорайны тудуп турар Эрдэнэтче демир-орукту салган. Аңаа ажылчы шимчэшкинни хуусаазындан үш ай буруңгаар эгелээн.

ЧУРУКТА: сөолгу незекти салып турары.

К. БОЛДОХОНОВ биле Р. ГОМБОЖАВТЫҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

БҮГҮ УЛУСТАРНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА

НЬЮ-ЙОРК. Чепсегленишкинни дүжүреринің талазыбиле чугаалажылга КНО-нуң Кол Ассамблеязының Бирги комитединге (политиктиг айтырыглар болгаш айыыл чок чорук айтырыгларының талазы-биле) болуп турарының үезинде ол чугаалажылгага 100 ажыг күрүнеңи төлээлекчилери киришкен. «Массалыг узуткаашкынның чепсээниң чаа хевирлериң болгаш ындыг чепсектиг чаа системаларын ажылдап кылырын болгаш бүдүрерин хоруглаар дугайында» база «Ядролуг чепсектиң шенделерин бүрүн болгаш бүгү-ниити хоругдаар дугайында керээни чарар дугайында» Совет Эвилелиниң саналдарын чугаалажылга үезинде калбаабиле деткээн.

Ниити-европа чөвүлел хуралының чедишкинниг доозулганы чепсеглениишкиннерни эдерилдир бүдүрерин шеглээринге таарымчалыг байлалды тургускан деп, хөй-хөй чурттарның делегаттары боттарының чугааларынга демдеглээн. Дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкыны, делегейде политиктиг байдалдың эки-жээни чепсеглениишкиннерни эдедере бүдүрерин бүрүн соксадырынга идиг берип турар деп, Швецияның төлээлекчизи И. Турссон медеглээн.

Чепсеглениишкинни дүжүрер талазы-биле Бүгү-делегей конференциязын чыылдырар дугайында ССРЭ-ниң саналының чугулазын хөй-хөй делегаттар онзалап демдеглээн. Чепсеглениишкинни дүжүрер талазы-биле Бүгү-делегей конференциязын чыылдырар дугайында кыйгырыгны Перу деткип турар болгаш КНО кежигүннери бүгү күрүнелер чепсеглениишкинни дүжүрер талазы-биле чугаалажыышкыннар чедишкинниг болзуп дээш күжениишкинни салыр ужурлуг дээрзинге быжыг бүзүрелдиг деп, Перунуң төлээлекчизи К. Альсамораен медеглээн. Чепсеглениишкинни дүжүрер талазы-биле Женевада комитеттин ажылын КУР-нуң херек кырында тоомча чок көрүп турарын дугайты ол хаалаан сеткилин илергейлээн.

Стратегиг чепсеглениишкиннерни кызыгаарларының талазынга совет-америк дугуржулгаларны КНО кежигүннери чуттар калбаа-биле түүлдүгүнүп турарын чугаалажылга көргүскен.

«Массалыг узуткаашкынның чепсээниң чаа хевирлерин болгаш ындыг чепсектиг чаа системаларын ажылдап кылырын болгаш бүдүрерин хоруглаар дугайында» база «Ядролуг чепсектиң шенделерин бүрүн болгаш бүгү-ниити хоругдаар дугайында керээни чарар дугайында» чаа совет эгелээшкиннер СЭКП-ниң XXIV съездизинин түүлдүг деп көргени, Тайбың программазын амыдыралга бүрүн боттандырарын чедип алыр, ынчангаш улустарның амыдыралындан чаа дайынның айыылы чайладырынче угланыышкыны, делегейниң айыыл чок чоруун болгаш тайбыны быжыглаарынче, чепсеглениишкиннерни эдере бүдүрерин кызыгаарлаарынче болгаш чепсеглениишкиннерни дүжүрериниче угланыышкыны чайгылыш чок үргүлчүлээр деп Совет Эвилелинин быжыг болгаш шиитпирлиг бодалын база дагын толаргай көргүзүп турардыр деп, БССР-ниң даштыкы херектер министри А. Е. Гуринович бодунун чугаазынга онзалап демдеглээн. (СЭТА).

КОМПАРТИЯНЫҢ УДУРЛАНЫЫШКЫНЫ

ПАРИЖ. (СЭТА). Диктатор Франкону хөөржүдер хүнде кажыыдалдың демдээ кылдыр национал туктарны мөгейтип, азар дугайында президентиниң шиитпирлээнинге шыңгыы удурланып турарын Францияның Компартиязы илереткен.

Ындыг шиитпир дээрге, испан улусту куду көргени ол болбушаан, Францияның демократтыг Испания-биле келир үеде харылзааларынга шаптык боон турарын Францияның Коммунистиг партиязының «Юманите» солунда парлаттынган медеглелинде айыткан. Ол шиитпир дээрге, Францияның ажылчы чоннарын, демократтарын, Францияны болгаш ооң төлептиг чоруун база-ла дорамчылаанны ол боон турар.

Испанияның демократтарын кадыг-дошкуну-биле истеп, сүрүп турар ындыг үеде ол шиитпирни үндүргенин ук медеглелде база айтып турар.

Испанияга демократтыг хосталгаларны катап тургузары дээш, Испанияның Компартиязының база өске-даа политиктиг партияларының хостуг ажылдаарын катап тургузаары дээш, испан политиктиг хоругдаттырганнарны хостаары болгаш политиктиг ажылдакчыларны шөлүгеден дедир экизээри дээш массалыг митингини ноябрь 25-те Парижге эрттирерин француз коммунистер шиитпирлээн.

КЫМНЫҢ ХАЙГААРАЛЫ-БИЛЕЛ?

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Шериглерин чарар дугайында Египет-израиль дугуржулганы ёзугаар Синайга баар америк техниктиг специалистер күрүне департаментизиниң, Төп разведка эргелелиниң болгаш Пентагонуң контролю-биле ажылдаар. АКШ-тың күрүне секретары Г. Киссинджер даштыкы херектер талазы-биле сенат комиссиязынга чүве чугаалаан турган, ол дугайын дыңнаткан. Күрдепартаментиниң хайгааралында турар болгаш ооң-биле дөмей «Рэнд корпорейшн» ыыкаш, бир хууда компания-биле кереэ ёзугаар америк специалистерниң ажылдаар апаарын ол база айыткан. Ол компания АКШ-тың шериг ведомствозунуң чагыны ёзугаар эртем-шинчилеллери кылып турары билдингир.

Вьетнам: катап каттыжарынче орук

Колонизаторларга, империалистерге болгаш оларның чалчаларынга улуг вьетнам улустуң хөй чылдарда, аар-берге демиселге улуг тиилелгези Вьетнамның төөгүзүнге чаа үе-чаданы ажыткан. Хамаарышпас, чаңгыс аай социалистиг күрүнени тургузарының үеэзи эгелээн.

«Вьетнам — ол дээрге, чаңгыс чурт-тур. Вьетнамнар — ол болза, чаңгыс улус-тур. Хемнер курган, даглар буступ, дужүп болур, ынчалза-даа ол шынныг чорук кажан-даа өскерилбес». Вьетнам улустуң шынчы өглу, улуг революционер-интернационалист, ВДР-ниң баштайгы Президентизи Хо Ши Мин ынчаар чугаалаан. Амгы үеде ооң ынча дээш өстерин бүгү вьетнамнар катаптап, чугаалап турарлар. Хо Ши Мин — Сайгон хоорайда Вьетнамны катап каттыштырарының айтырыгларының талазы-биле политиктиг консультативтиг конференция эртип турар. Ында Вьетнам Демократтыг Республиканың болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканың бүрүн эргелиг төлээлекчилери киржип турар. Олар чуртту катап каттыштырарының, Хо Ши Минниң чагыгларын боттандырарының боттуг айтырыгларын чугаалажып, көрүп турар.

Соңгу Вьетнамның төлээлериниң баштыны Чыонг Тинь конференцияга болзунуң илеткелинге ол сорулганы чедип алганының соонда: «улус ёзулур хостуг-шөлээн болгаш аас-кежиктиг, а чурт — ёзулуг чечектелишкиниг болгаш байлак болзуп дээр болза, кандыг оруктан чоруурул?» — деп, айтырыг тургустунуп кээрин чугаалаан. Ындыг орук дээрге, чүгле социализмниң оруу болурун ол демдеглээн. Мурнуу Вьетнамның төлээлериниң баштыны Фам Хунг болгаш өске-даа төлээлер чуртту социализмге үндезилээш, катап каттыштырарының эргежок чугулазын база айтып турарлар.

Сайгонда конференцияның ажылы вьетнам улустуң калбак массаларынга канчаар-даа аажок улуг сорук киришкинни болдурган. Соңгу болгаш мурнуу таланың ажылчы чоннары аңаа хөлбаштыр 1975 чылдың күрүне планын хуусаадан эрте күүседири дээш чарышты калбартып чорудуп турарлар. Чуртта боон турар чоннуң янзы-бүрү кежектериниң митингилеринге болгаш хуралдарынга чаңгыс аай социалистиг Вьетнамны тургузарының хөрээнге боттарының бүгү күжүн үндүреринин дугайын оларның киржикчилери чугаалап турарлар.

Төп разведка эргелелиниң үүлгедишкиннери

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Төп разведка эргелелиниң кем-буруулуг болгаш араатанзыг үүлгедишкиннерин илередип турар барымдаа, саннар билдинин келген. Сенаттың тускай комиссиязы илеткел парлаан болгаш ында айытканы-биле алырга, гуманныг чоруктуң бөдүүн норма-чижектеринге, делегей эргелеринге болгаш моралынга чөрүштүр Төп разведка эргелели Американың Каттышкан Штаттарынга таарышпас даштыкы политиктиг ажылдакчыларны өлүрер сорулгалыг сүлчэлерин организастап турган.

Америх хөй-шиитиниң шыңгыы негелдезин ёзугаар, турускан тускай комиссия бодунуң хуралдарынга он-он хереченнерниң өөктөрин дыңнаан болгаш Төп разведка эргелелиниң диверсиялыг үүлгедишкиннерин маргыжар арга чок кыдыр бадыткан турар хөй санныг документилерни өөренип көрген.

Кубаның Компартиязының Төп Комитединиң Бирги секретары, Революстуг чазактың Премьер-министри Фидель Кастрога удур 1960 чылдан 1965 чылга чедир бети-ле дээрге, сес сүлчэзин Төп разведка эргелелиниң организастаанын ол илеткелде айыткан. Ол сүлчэзлерге куба «контрреволюционерлерни болгаш америк мафиязының гангстерлерин ажыглаар деп көрүп турган.

Конго улустуң хосталгазы дээш демиселчи Патрис Лумумбаны өлүрериниң кемниг планнарын Төп разведка эргелелиниң кылып турганын илеткелде база айыткан. 1960 чылдың күзүүнүде ону күүседирин ТРЭ-ниң ийи тускай агентилериге дааскан турган. Конгога хоран чүүлдерин аппаргаан болгаш Лумумбага «ужуражыр арганы тыварыныңа» ажылы эгелээн. Төп разведка эргелелиниң ындыг оралдажыышкынының «чедимче чок боон тенгени» илеткелде демдеглээн. Патрис Лумумбаны 1961 чылдың январь айда араатанзыг ёзу-биле өлүргени билдингир.

ТРЭ бодунуң ханыг өстерин Чилиде база арттырып хаан. Сальвадор Альендениң тиилелгени чедип алганы соңгуланың соонда дораан-на америк разведка ооң эрге-чагырганы холга алырын болдурбас дээш хемчеглерни ап эгелээн. Ынчангаш Ак бажың 1970 чылдың сентябрь 15-те Төп разведка эргелелиниге «С. Альендениң эрге-чагырганы АКШ-ка таарымча чок» дээрзин дыңнаткан болгаш ол албан черинге шериг эргилдезин организастаарының айтыышкынын берген деп илеткелде чугаалап турар. Ындыг кем-буруулуг планнарны боттандырарының оруунга Чилиниң Чепсектиг Күштериниң Кол командылакчызы генерал Р. Шнейдер шаптыктан турар болган. Ынчангаш ону 1970 чылдың октябрь айда өлүрген.

АКШ ооң соонда-даа улусчу чаңгыс эптиг чазаанга удур хоралыг үүлгедишкиннерни кылганы билдингир. Ол 1973 чылда фашистиг эргилделиниң түңнелинде дүшкен.

* * *

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Нью-Йорк таймс» солун албан кижилериниң чугаалаанынга үндезилээш, Төп разведка эргелелин болгаш АКШ-тың өскедаа разведка албан черлерин хандырарынга чылдың-на эвээш-ле дээрге 6 миллиард долларны тускайлап турарын бижээн. Ол сорулгага акша тускайлаашкынын Пентагонуң болгаш чазактың өскедаа албан черлеринің бюджеттериниң янзы-бүрү үүлдери-биле ыяк чажырын турар.

ЛИТВА. Ионавскиде азот чемнитчидилгениң заводу пландан ажыр он-он вагон продукцияны хүннүң-не чурттуң хөй черлеринче чорудуп турар. Ооң продукциязы көдээ ажыл-агый культураларының дужүдүн бедидеринге боттуг рольду ойнап турар.

СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр пландан ажыр тергиин эки шынарлыг продукцияны бүдүрүп үндүрери дээш социалистиг чарыш заводта калбарган. Аңаа эртемденнер-биле дем каттыштырылгалыг ажыл улуг рольду ойнаан. Оларның дузазы-биле технологтуг чорудулгага янзы-бүрү болбаазырадылганы ажылдан кылган болгаш бүдүрүлгеге ажыглаан.

ЧУРУКТА: аммиак суун бүдүрер талазыбиле комсомолчу-аныяктар бригадазының кежигүннери-дир. Солагай таладан оң талаже — бригадир Н. Яковлева, слесарь Д. Паулаускас, улуг аппаратчик Н. Миронов, ээлчег начальниги Б. Баните олардыр. Коллектив беш чыл планын декабрь 15-ке чедир күүседир дээш демиселжип турар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕКЛАРАЦИЯ БОЛГАШ ХЕРЕК КЫРЫНДА БАЙДАЛ

Алды эн улуг капиталистиг чурт — АКШ-тын, ГФР-ниң, Франциянын, Англиянын, Италиянын болгаш Японияның күрүне база чазак баштыңнары Рамбуйе хоорайга (Париж чоогунда) үш хүн хуралдаан. Ол ужуражыышкынның соонда «алды чурттуң» удургукчулары декларация парлаан, аңаа олар барын делегей экономиканың аар-берге кризизинде таваржып турарын миннир ужурга таварышканнар. Чүгле ол алды чуртта ажыл чоктарның саны 15 миллион кижи ашкан, оларда акшаның үнезин соксаал чокка кудулаан, өртектер улам аартап, дыка хөй өре-ширеге таваржып тургаш, ол дугайын черле канчап билинмес боор. Ол чурттар будүрүлге хемчээлин кызырып, энергетиктиг кризиске таваржып турар. Ынчалза-даа экономиктиг байдалдың декларацияда бүгү анализин кризис дээрге таварылганың болуушкуну-лур, капиталистиг система оңу бүрүү-биле ажып эртип шыдаар ышкан кылдыр ынчаар көргүзүп турар. Ол херек кырында чогум ындыг эвес. Амгы кризис болза капитализмниң экономиктиг хоойлуларының боттуг үүлдериниң түңнели-дир дээрзин чугаалаваска-ла билдингир болгай.

Чогум-на ооң ужурундан Рамбуйеге болган чөвүлел хуралдың киржикчилери экономиктиг кризис-биле демиселдің боттуг хемчеглерин ажылдап кылып шыдаваннар. Ону ажылдап кылырына ол алды чурттуң боттарының иштинде ханы чөрүлдээлиг чорук база шайгыктаан. Ол чөвүлел хуралга киржикчилери күрүнелерниң эрге-ажыктары база дыка лүүшпес болган. Американың Каттышкан Штаттары болунуң капиталистиг чурттар аразында божаннап эгелээн байдалын орталандырып алырынче, Германияның Федеративтиг Республиказы биле Япония —делегейге салыгажыышкынны калбартырының боттуг хемчеглерин алырынче, төлевир балансызының талазы-биле дендии хөй өре-ширелиг Англия болгаш Италия импортту кызырар талазы-биле хемчеглерин алырынче чүткүп турганнар. Кара чаңгыс боттуг түңнел дээрге, Франция биле Американың Каттышкан Штаттарының аразында валютаакша айтырыгларының талазы-биле чепшээрежилге ол болган.

Капиталистиг улуг күрүнелерниң удургукчулары кризиске улуг боттуг хемчеглерин алыр аргазы чок болганда, боттарының эн-не сула талалаңчыларының эгиндерининиң кырынче немелде чүткүп турар. Чижээ, ол чөвүлел хуралга барыың чүткүп дыка хөй чурттарын чалаваан болгаш олар аңаа дыка таарзынмайн турары билдингир.

Оон-биле калы эн кол «алды чурт» боттарының таваржып турары берге айтырыгларын чаа хөгжүп эгелеп турар чурттарның күсели-биле шиитпирлээрин оралдажып турар. Ындыг чурттар дээрге, чиик өртектиг чиг-эгги болгаш энергияны алыр, боттарының үлетпүр бараанларын саарарының ажык-кончалыг рынокторы кылдыр олар көрүп турар болгай. Ол чөвүлел хурал херек кырында делегейге экономиктиг калы ажылдажылга талазы-биле конференцияның бүдүүзүнде чаа хөгжүп эгелеп турар, бирги эллегде нефть казар чурттарга удур Барыын чүткүп чаңгыс аай фронтузун тургузарының оралдажыышкыны боон доозулган. Ындыг конференция декабрь ортан үезинде Парижке болур ужурлуг.

Адактың соонда Рамбуйеге болган ужуражыышкынның түңнелдерин тайылбырлавышаан, мурнакчы солунар база бир мындыг түңнели кылып турар: капиталистиг чурттарның чазактары кризисти ажып эртериниң талазы-биле боттуг хемчеглерни ажылдап, кылырда хамыктың мурнунда ажылчы чоннарның күсели-биле ооң уштунуп үнериниң аргазын дилээр апаар. Ынчангаш ол ужуражыышкынның соонда ажылчы чоннарның амылырал дейнединиче болгаш эрге-шөлээзиниче монополиялардың шаап халдаашкынының чаа чалгын эгелээр деп чүве билдингир.

(СЭТА).

ЧӨРУК ЧОГААН

Уттундурбас чылдар

Удатканчок бисти чалап кый дей берди:

— Моорландар! Чалап тур!

Сүрөөдөр деп чүвемни кандыг дээр! Чүте дээрге бис ол ийде эн-не аас-кежиктиг улус турган бис.

Ооржак Чываажыкович ынчаар хөглүг болгаш сорук кирген хөөрөп олурда, ол-ла хамык төөгүлүг болгаш солун болуушкуннар ооң характырынга база катап көстүп кээп, ооң боду Кызылда эвес, Москвада, Кремльде турган ышкаш көстүп олурган.

— Ооң, ооң?—деп-ле, малчын чоруй баар ийне дээш, салдыкпайн олурган бис.

Малчын бисээ-ле хөгээр Кремль иштинде турганы ышкаш кылдыр хөөрөп олур:

— Улут-ла кабинет иштинче кире бээривиске, хой-ле даргалар— ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүннери — Бүгү-эвилелдиң даргазы Михаил Иванович Калинин баштаан бисти уткуй кээп, бистиң-биле мендилешип турлар.

— Боже, боже, саадаңар!—деп, Михаил Иванович арай күдүйе берген чалаан кылаштап тур.

Бистин чаныыста Семен Михайлович Будённый хамык орден-хавыялары орай дүнүң сылдыс, шолбаннары ышкаш чайынналган, эрин салы эвир чалгыны ышкаш херли берген саадап олур.

М. И. Калинин мөңгүн салын суйбай тутукулаш, Президиум хуралын ажыдып тура:

— Аҥы-дуҥма Тыва Арат Республиканың төлөөлөри моорлап келген... —дээш, бистиң келген херээнистиң дугайын доңчулап таныштыра каапкаш, бистиң удуртукчувус С. К. Токага сөс берди.

Қяжиис-даа кашпагайы кончуг туп-тура халааш, баарында чыткан кызыл хилиңбиле шыпкан каптазылыг, алдын бижиктелиг Декларацияны алгаш, кезек чугаалап чоруй, хөрөөн ажыды хөк кылдыр чөдүре тыртып алы, номчуп бадырыпты. Президиум кежигүннери кончуг-ла кичээнгейлиг, кулак салыпкан, бир-даа сөс эрттирбес-тир адыр дээнзиг дыңнап олургулааннар.

Даргавыс номчуп дооскаш, тыва араттарның эчис күзелин хандырарын дилээн ТАР-ның Биче Хуралының ол төөгүлүг Декларациязын Бүгү-эвилелдиң даргазы Михаил Иванович Калининге ийи холдап аппарын сунарга, демгизи ону хүлээп алгаш, дарганы оглу ышкаш кылдыр куспактааш, холун дыңзыдыр тудуп силгээн турган. Ында саадаанар база-ла байыр чедирип, диңмиредир адыш часкап тургулаан.

Айтырыг болгаш санал-даа чок болган.

М. И. Калинин тургаш:

— Тыва Арат Республиканың Биче Хуралының дилээн ёзугаар, Тываның арат чонунуң эчис күзелин хандырып, Тываны Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелинин составынга РСФСР-ниң автономнуг областы кылдыр хүлээп алыр деп санал бар, кандыгыл?—дээрге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүннери диңмиттиг адыш часкап, Тываның арат чонунуң төлөөлериниче хүдумзүредир көрүп алгылаан байыр чедирип тургулаан.

Ол минутадан-ва эгелээш, бистиң Тыва улуг Ленининиң чуртунуң — Советтер чуртунуң бир чарылбас кезии, ынчаарга тывалар бистер —улуг Совет Эвилелиниң хамаатылары апаргылаан бис...

Ооржак Чываажыкович Лопсанчап ынчаар-ынчаар чугаалаш, адырөм, чүү уттундура берди моң дээнзиг кезек боданып таакпылап олура, базала каттыра каапкаш, уламчылап эгеледи:

— Ийет, Президиумнуң хуралы тараары билек, ооң кежигүннери Михаил Иванович Калинин, Семен Михайлович Будённый олар баштааш бо улуг төөгүлүг болуушкун-биле холбаштыр Тываның төлөөлериниге чүректиң изиг байырын чедирип, холдарын дыңзыг туткан тургулаан.

Михаил Иванович бистерни база катап олуртуп алгаш, бистин-биле үр-ле хөөрежип, Тыва дугайында, ооң арат чонунуң амыдырал-чуртталгазының, ажыл-ижинин дугайын кончуг-ла сонуургаан айтырып олурган.

— Силер ам Совет Эвилелиниң деҥ эргелиг хамаатылары болдуңар. Ол дугайында Совет чазактың, Коммунистиг партияның, Дээди Советтиң Президиумунуң болгаш бүгү аҥы-дуҥма совет улустарның мурнундан база бодумнуң хуумлан база катап чүректиң ханы изиг байырын чедирип тур бис.

— Ам чүү боор— дигилээш, Михаил Иванович чугаазын үргүлүлеп эгелээн,— Бистиң хой национал аҥы-дуҥма улустарывыстың ленинчи улуг өг-бүлезинге бир дөмей амыдырап, ажылдап чурттаар болаа —дигилээш, фронтуда байдалды доңчулап таныштыра каапкан. Ооң Михаил Иванович мөңгүн салын хөглүү кончуг суйбай каттылапкаш:

— Бистиң хөрөөвис шынныг, бистиң тиилелгевис чоокшулаан, тыва улустуң тиилелгеге улуг-хуузу база бар, бис билир бис. Бис ону кончуг улуу-биле үнелеп, өөрүп четтиргениисти илередип турар бис. Эр-хейлер, тывалар—дигилээш, ам Тываның көдээ ажыл-агыйының, аныяк үлетпүрүүнүң, школа, эртем сургуулунуң болгаш национал культуразының дугайын соонуурганы олурган.

С. К. Тока биле А. М. Чымба эвлежип-эвлежип бар шаа-биле таныштырып-ла олурганнар.

М. И. Калинин оларның чугаазын дыңнап-дыңнап, түңнелинде мынча дээн:

— Тываның, ийет, ам Тыва автономнуг областың экономиказын болгаш эртем культуразын бистин өске республика, край, областарывыстың деңнелинге чедир дүрген хөгжүдер дээш Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бүгү талазы-биле дузалаар апаар, дузалаар бис... Бүгү аҥы-дуҥма совет улустар дузалажыр апаар...

Чугаа доозулган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүннериниг өөрүп четтиргенин база катап илередип, чылыы-биле байырлашкаш, Тываның төлөөлерин ыглчылар бажыңынче чаныпкан. Олар турар черинге кел салы, четтикпээн чүве дег, Совет Тыва болган ол төөгүлүг болуушкун-биле—чораан чоруунуң чогумчалыг чогазынбиле бот-боттарынга байыр чедиржип, куспактажып, бирле бичин уруглар дег, бөөдешкен хөлчок-ла тургулааннар.

— Че, канчалдым, сүрөөдедим дег болдум бе?... Келдирлевежик ирги мен бе?—дигилеп, С. К. Тока өөрүшкүлүүдээ зажок өөрүнден айтырыглаан, хей-аҥ кире берген, черге дээр-дегбес ынай-бээр баскылаан турган.

Ол орта база-ла кызыгаар чок өөрүп, хөлзээн А. М. Чымба тургаш:

— Чок, чок, дарга, черле кончуг эки болду,— дээш, боду база хөлзээнинден папиросун ужулгаш, ооң хааржаанга база-ла дозуладыр соктагылааш— Бо хире байырланчыг ийде кижи сүрөөдевейн-даа канчаар боор!... Мен таакпы тыртыксааш ана пат-ла олурдум—деп каааш, чаа-ла каттыргылаан.

— Ха, силер, дарга, харындаа маадырлыг болдуңар... Тыва чонунуң шаг-шаандан күзеп чораан салым-чолун шинтирлеп турган ыдыг байырланчыг ийде кижи сүрөөдевейн-даа канчаар... Силер-ле болгаш ол берге шылгалданы шыдап үндүңер — дигилээш, малчын арат Ооржак Лопсанчап даргазының холун барып тудуп, байыр чедирген турган...

Л. ЧАДАМБА.

ЧУРУЛГА ШКОЛАЗЫНДАН

Кызылда уругларның чурулга школазы тургустунгандан бээр он чыл чедип турар. Бо хүннерде школада 85 уруглар нинтизи-биле он бөлүкте өөренип турарлар. Хоорайның школаларындан чурулгага сонуургалдыглар школада кирип алган өөренип турары бо.

Чурулга школазының башкылары — Кызылдың уран чүүл училищезинин доозукчулары. Школаның директору Г. С. Феоктистова Красноярскиниң башкы институдунуң уран графика факультедин дооскан. Уран чүүл училищезинин доозукчулары В. Ч. Амыр чурулга классын, А. С. Феоктистов — уран чурулганы, уран-шевер чазанылганың классын А. С. Нурсат, сиилбилге уран чүүлүн болгаш скульптураны Е. С. Шуклина олар башкылап турар.

Школаның аныяк чурукчулары «Делегейни көрүп тур мен» деп республика делгелгезинге киришкеннер. Делегейниң уруглар камгалалының хүнүн таварыштыр база делгелгени организастап турар. Эң эки ажылдарыңа авторлары «Орлёнок» пионер лагеринче дыштанып чораан.

Школаның доозукчулары боттарының билиин улам ханыладып, мергежил чедип алыры-биле чурулганың дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринче өөренип кирип турарлар.

А. ЗАЙЦЕВ.

ЧУРУКТАРДА: даштан чазанырының классында кичээлди башкы А. С. Нурсат чорудуп тур (үстүнде чурукта), дараазында чурукта — уран чурулга кичээли.

Авторнуң фотолары.

Спорт

ШЫДЫРААН

Хөрөөжен шыдыраачылар аразында делегей чемпиону ат дээш Тбилисиде болуп турар маргылдааның тоску болгаш онгу соңгаарлаттынган салыгларының чедир ойнаашкыны болган. Тоску салыгны делегейниң каш дакпыр чемпиону Нона Гаприндашвили удуп алган. Онгу салыгны делегей чемпиону ат дээш ойнап турар Нана Александрия удуп алган.

Онгу салыг соонда Нона Гаприндашвили 6-5, а Нана Александрия 3,5 саныг апарган. **(СЭТА).**

АЛДЫ ДАКПЫР

ГААГА. Совет гроссмейстер Исер Куперман — шашки талазы-биле делегей чемпиону. Бо дугайында делегейниң шашки федерациязы Голландияның гроссмейстери Тону Сейбрандстың Куперман-биле ойнаар ужурлуг турган ойталазы-биле чемпион болганын чарлаан. Ынчангаш Куперман алды катап делегей чемпиону болган.

Үш чыл чартык болган сеелдүнде шашки талазы-биле делегей чемпиону атты ССРЭ-ниң мастери катап чаалап алган. Совет шашкистерден Куперманлан аңгыда Москва чурттуг Вячеслав Шеголав (ийи катап), Ригадан Андрис Андрейко (үш катап) делегей чемпиону чорааннар.

И. Куперман 53 харлыг. Ол Киевте чурттап турар, даг инженери, дыка хөй номнарының автору.

(СЭТА).

«СПОРТЛОТО» ТИРАЖЫ

Москвага ноябрь 19-та болган «Спортлото» болгаш «Спортлото-2»-ниң 44-кү тиражының түңнелдерин спорт лотереязының кол эргелели үндүрген.

«Спортлото»: алды номерни кым-даа тыпкаан; беш номерни тыпканнар 2.505 рубльди (113 карточка) ойнап алган; дөрттү—43 рубльди (6.545); үштү —3 рубльди (121.747) алыр.

«Спортлото-2»: алды номерни бир карточкада тыпкан, 5.000 рубльди ойнап алган; беш номерни тыпканнар 3.485 рубльди (41) алыр; дөрттү — 63 рубльди (2.339); үштү —4 рубльди (48.204) алыр.

44-кү тиражтын ойнап алыышкыннарын 1975 чылдың ноябрь 30-ден декабрь 30-ге чедир төлеп бээр.

(СЭТА).

БАШТАЙГЫ ХААК ОРУУНГА

«Тиилелга» совхозта хову-трактор бригадазының бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Василий Оюнович Янчаттың шаңналы дээш хаак маргылдаазын Таңды районнуң спортчулары 1973 чылдан тура эрттирип эгелээн.

Чыл бүрүде чаңчыл болган эртил турар ол маргылдааның баштайгы чылында команда талазы-биле бирги черни Хову-Аксының спортчулары эзлээн. А эрткен чылын ону Бай-Хаакның командазы бүзүрелдии-биле чаалап алган.

Чаңчыл болгаш эртип турар ол маргылдаага киржир дээш республика найысылалының, Бии-Хем районнуң, Хову-Аксы суурнуң шилиндек хаакчылары эрткен дыштаныр хүнде Таңды районнуң төвү Бай-Хаак суурга чыглып келген. Оларның аразында бистиң республиканың эң шыырак хаакчылары Николай биле Михаил Григорьев алышкылар, Владимир Ковалев, Сергей Уйнук-оол, Сергей Родин, Николай Пономарев, хаак спортунуң хоочунвары Анатолий Шетогубов, Анчикай Маады, хөрөөжен спортчулардан Т. Домарева, Л. Носкова, Т. Пинигина болгаш ооң-даа өскелер бар.

Маргылдаа эгелээринин мурнунда ВЛКСМ Таңды райкомунуң ийиги секретары Валерий Хайдың болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Василий Оюнович Янчат олар хаакчыларга бо кышкы сезонда улуг-улуг спортчу чедишкиннерлиг болурун күзээннер. Ооң соонда маргылдааның түгүн эрткен чылын чемпион болган хаакчылар Николай Григорьев биле Людмила Носкова олар кедүргеннер.

Маргылдаа-даа эгелээн. 10 километрниң хаак оруунче спортчулар үжен секунда болгаш-ла үнүп-ле турган. Ол солун чарышты көрүп келген Бай-Хаак суурнуң чурттакчылары оларның чаңгыс чер чурттуглары Михаил Григорьев биле Николай Пономарев оларның кайы бирээзи чемпионнаар боор деп турган. А чамдык өскелери Кызылдың төлөөзи, 1975 чылда Свердловск хоорайга болган ССРЭ-ниң улустарының профэвилел Спартакиадазынга биатлон маргылдаазынга киришкеш, үшкү черни алган, ССРЭ-ниң спорт мастери Виктор Гагарин азы Хову-Аксында уругларның спорт школазының директору Владимир Ковалев бирги черни алыр деп турган.

Спортчу демиселдиң түңнелинде әр улустың 10 километрге болган маргылдаазынга бирги черни Бай-Хаактың шилиндек командазының кежигүнү Николай Пономарев, айыткан хемчээлди 37 минута 37 секундада эрткеш, чемпионнаан.

Хөрөөжен улустың 5 километрге чарыышынга бирги чер дээш спортчу демисел Бай-Хаактың хаакчылары, эрткен чылгы чемпион Людмила Носкова биле Лариса Тутатчикова оларның аразынга болган. Түңнелинде Лариса Тутатчикова ажиндеп каш секунданы ойнап алгаш, бирги черни алган.

Бай-Хаактың спортчулары команда талазы-биле бирги черни алгаш, Василий Янчат аттыг шилчин чоруур кубокту моон-биле ам ийи чыл улаштыр чаалап алган.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: хөрөөжен спортчуларның 5 километрге чемпиону Л. Тутатчикова (үстүнде); 10 километрге бирги черни алган Н. Пономарев (ортузунда); маргылдаа эгелээр мурнунда.

Авторнуң фотолары.

«НОМ—75»

Графика, репродукциялар, плакаттар, калсталгалар болгаш номнар болгаш номнар... Хензиг номчугаштар, тергиин улуг номнар, оларның дашты янзы-бүрү, каас-чараш, чамдыктары типографиядан мыраңай чаа-даа парлаттынып үнген, бир чамдык номнар каш чүс чылдар бурунгаар-даа тыштып келгилээн. Бот-боттарынга дөмейлешкек чаңгыс аай хевирлиг-даа, кала-даа дөмейлешпес болгаш даштып сиилбирлээн, хөм болгаш үнелиг кеш, чүг-биле-даа каастап каан номнар бар.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның, капиталистиг болгаш хөгжүп олурар чурттарның депшилгелиг күштериниң, янзы-бүрү делегей организацияларының, социалистиг күрүнелериниң, оларның аразында Совет Эвилелиниң 25 мүн үндүрүлгелери «Ном—75» деп делгелгеге кирип турган.

Чурт девискээри аҥы-аҥгы хөй-ле күрүнелерни, далай, сугларны сагыштаэргилдир бодап кээр бис. Ооң аайы-биле делгелгеде салдынган номнарны чурттчурт аайы-биле көрүп таныжып болур турган.

Чоннуң сеткил-сагыжы ырларга илереттинер дижир болгай. Ном кандыг деп бодаар силер? Ном дээрге башкы, дагдыныкчы, сүмелекчи болгаш бистин өңнүүвүс-түр. Ном дээрге дайынчы өңнүк, эш болгай. Октар үттеп каапкан «балыг» номнар, сугга дүшкен катерлерден, өрттенген танкылардан камгалап алган номнар, ол ышкаш фашистернин эжелеп турганы хоорай, суурлардан улуг-биче кижилерниң камгалап алганы номнар — черле кайызын ол дээрил. Ооң аҥгыда даштын болгаш каасталгазын бөдүүнүбиле кылган, партизан отрядтарынга солдаттарның болгаш офицерлерниң бижиглээн номнары база бар. Бистиң шериглеривисбиле кады аткаарлаашкынның кадыг-берге оруктарын, шаап халдаашкыннарны болгаш тиилелгелиг марштарны кады чурттап эрткен хөй-хөй номнарны ооң көрүп болур.

Грециядан болгаш Португалияга база өске-даа чурттарга компартияларның үндүргүлээни кончуг чугаа чажыт номнар база бар. Оларны чажырар дээш даштын садыг рекламазы болгаш ресторан менюзубиле кылып тургулаан. Бо бичин номчугаштарның ужур-утказы ханы-ла болдур ийин.

Чурт бүрүзү, эвилелдешкен республика бүрүзү боттарының салбыларын ажыткан. РСФСР-ниң эң тергиин дээн чурук каасталгалыг номнарының аразында «Тыва тоолдар» номун, «Тыва» деп альбомну, делегей шаңналдарын болгаш медальдарын чаалап алган номнар-биле кады делгеп салган чазанылганың уран-шевер статуэткаларын кижи магадап көөр чораан.

Раиса ДОБРЕЦОВА.

МОСКВА.

Эрзин—Мөрен—Эрзин: билет бербээн

Тываның ырак-узак булуңнарының кайызынга-даа каш шак дургузында маннаткаш чедире бээр автобус деп хөлгевиске чоннуң чоргаарланыры чептуг. Ынчалдаа-даа, автобус харылаазының талазы-биле номчуучуларның хомудалдыг чугаалары Эрзин, Тес-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик болгаш ооң-даа өске чамдык районнардан кээп турар.

Ол районнарже автобустар чорбайн турар бе? Чоруп турар.

Ынчалза-даа пассажирлерге таарымчалыг байдалдар амга чедир тургустунмаан.

Чамдык районнарның ырак девискээрде турарын, ол районнарда хөй-нинти контролерларның четпес ажылын ажыглап алгаш алыскак-чискек, хоптак сеткилдиг ийи-чаңгыс чолаачылар пассажирлерге билет бербес, а оларның төлөөн акшазын боттары ажыглап турарын ылаңгыя. Эрзин, Тес-Хем районнарның чону хомудап, редакцияже ол дугайын бижип турар.

Ажыл-херек аайы-биле Эрзин районга чораан, Кызыл—Эрзин аразының 02-84 ТВД автобустуң чолаачызы-биле ужурашкаш оон айтырдым:

— Силер «Мөрен» колхозка четкеш келдиңер, пассажирлер хөй болду бе?

— Шуут эвээш: 2—3-ле кижи болду. План күүсеттинместир.

— А каш кижиге билет бербединер?

— ???

Эрзиндеп «Мөрен» колхозче ол автобус 12 пассажирлиг чорутту. Эртен келирде база 10 шаа пассажирлиг. Ынчангаш автобус чолаачызы А. Бокоянов ооң карманынче ол хүн 17 рубль ооң «орулгазы» боолгаш алгаш, ол ышкажыл. Чолаачы эш Бокоянов Кызыл — Эрзин аразының автобузун каш чыл улаштыр чолаачылап, ол черниң пассажирлеринге «Чилби» деп ададын алганы таварылга эвес дээрзин үстүнде чаңгыс чижек көргүзүп турар.

Бо таварылгага хамаарыштыр мындыг сүме бар: Эрзиндеп суурларже баар пассажирлерниң билетин район төвүнде кассага салар, а суурлардан Эрзинче келгеннер база-ла ол кассага келгеш төлөөн кылдыр шинтирлээр болза чамдык билет бербес чолаачылардың карманынче күрүне акшазы кирбес ужурлуг.

Силерниң төлөөн акшаңар — күрүне хөреңгизи болур. Ынчангаш, бир эвес билетти силерге бербес болза ооң-биле аҥаа-ла эптежип олурбайн, ындыг чорук чолаачының арынүүрүнге таарышпас дээрзин аңаа сагындырып, билетти негеп алыр ужурлуг силер, эрзинчилер.

М. КАЛЧАН.

Кинотеатрларда

НОЯБРЬ 25-ТЕ

«НАҢЫРАЛ»: **«Кемниг херек үүлгедикчизи болгаш ооң херээ»** 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Кортик»** 9.00, 10.30, **«Эдиричгештер»** деп киноклуб 15.00, **«Ак азыг»** 12.50, 17.05, 18.55, 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Бобби»** (2 сериялыг) 14.30, 17.20, 20.10 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Хөлдаашкынны болдурбааны»** 15.00, **«Эртемге үндезилээн көзер оюну»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Телевидение

НОЯБРЬ 25-ТЕ

МОСКВАДАН

9.00—Медээлер.
9.10 — Эртем-нептередилгелиг өңнүт фильмнер программазы: 1. **«Даартагы хүннер дугайында»**; 2. **«Оптиктиг электроника келир үениң хөрээ»**; 3. **«Салгалды мурнап...»**; 4. **«Хоолгазы бодун ажып турар»**.
10.00 — В. Вишневский — **«Оптимистиг трагедия»**.
10.45—**«Чалыыларның адрестери»**. Өңнүт.
11.45—Бот-тывынгыр уран чүүл киржикчилериниң концерти. Өңнүт.
12.10—**«Буратино делгелгезі»**. Өңнүт.
12.40—**«Хөглүг үннер»**. Өңнүт.
12.55—**«Бодунуң бажыңын дугайында чугаалап берем»**. Хөй сериялыг документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 1-ги сериязы.

КЫЗЫЛДАН

14.05—**«Польшага долдурган альбом»**. Уран-чечен фильм. 1-ги, 2-ги сериялары.

МОСКВАДАН

16.30—**«СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур»**. Приморье крайның ажылчы чонунуң социалистиг чарыжы. Дамчыдылгага СЭКП Приморье обкомунуң бирги секретары В. П. Ломакин киржир.
17.15—И. Кашежеваның шүлүктеринге А. Островскийниң ырлары. Өңнүт.
17.30 — **«Ye»**. Информастыг программа.
18.00—Спортчу демдеглелдер. Өңнүт.
18.30—**«Пирогов»**. Уран-чечен фильм.
20.00—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.15—Телемедээлер.
20.30—Телефильм.
21.00—Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радио дамчыдылга комитединиң симфония оркестриниң концерти.
21.30—**«Өзүлдениң үш базымы»**. Телефильм.
21.55—**«Хой-нинти амыдыралының экраны»**. Дамчыдылга.
22.25—Телемедээлер.
22.35—Чарлаалар, реклама.
22.40—Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

23.00—**«Ye»**. Информастыг программа.
23.30 — 01.45 — ССРЭ-ниң хоккей чемпионаты. **ЦСКА—«Динамо»** (Москва). ЦСКА-ның спорт ордузундан өңнүт дамчыдылга.

Редакторнуң оралакчызы М. Н. СМИРНОВА

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 31-75, харыысалгалыг секретарының 23-54, партийже амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериянын 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16026. ЧАГЫГ № 3869.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—01440.